

Asia: VN/23793/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työttömyysturvalain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuttavaa ansiopäivärahan määrän alentamista koskevasta ehdotuksesta?

Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry

- Socialrättsliga sällskapet i Finland rf

PL 145, 00251 Helsinki 25

(<https://www.sosiaalioikeus.fi>)

Helsingissä 21.01.2024

VN/23793/2023, hanketunniste STM063:00/2023.

LAUSUNTO LUONNOKSESTA TOISESTA HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE
TYÖTTÖMYYSTURVAA KOSKEVAN LAIN MUUTTAMISESTA

1. Toinen työttömyysturvan muutosesitys

Aiemmin Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry antoi syyskuussa 2023 lausunnon Orpon hallituksen työttömyysturvaa koskevasta esityksestä. Tuolloin hallitus esitti, että työttömyysturvassa niin kutsuttu lomakorvausten jaksotus palautetaan, työttömyysturvan omavastuupäivät nostetaan viidestä seitsemään sekä työttömyysturvan suojaosat ja lapsikorotukset poistetaan. Lisäksi palkansaajan työssäoloehto esitettiin muutettavaksi siten että työttömyyspäiväraha-oikeuden kertymisen perusteeksi tulee nykyisen kalenteriviikkokohtaisen työtuntimäärän sijasta palkkatyöstä maksettu vakiintunut tulo ja työssäoloehto haluttiin pidentää nykyisestä 26 kalenteriviikosta 12 työssäolokuukauteen.

Esityksessä ehdotetuilla muutoksilla työttömyysetuusmenon tavoiteltiin vähentyvän noin 500 miljoonalla eurolla. Muutosten tavoiteltu työllisyysvaikutus oli noin 20 000 henkilöä.

Eduskunta hyväksyi esitetyt muutokset, mutta ne eivät kuitenkaan näytä riittävän Orpon hallitukselle. Nyt pyydetään lausuntoa toisesta työttömyysturvan muutosesityksestä. Siinä ehdotetaan muutettavaksi työttömyysturvalakia, sekä kumottavaksi työvoimapolveluiden järjestämisestä annetun lain 12 luku ja julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain 11 luvun 1 ja 2 § ja työllisyyden edistämisen kuntakokeilusta annetun lain 13 §.

Esitetyt muutokset koskisivat ansiopäivärahan määrää, palkansaajan työssäoloehdon kertymistä sekä kuntien velvollisuutta järjestää kuntoutus-, koulutus- tai työntekomahdollisuus erälle työttömille työnhakijoille.

Ansiopäivärahan tason osalta ehdotetaan, että päivärahan määrää porrastettaisiin niin, että ansiopäiväraha alenee työttömyyden pitkittyessä. Ansiopäivärahaa alennettaisiin ensimmäisen kerran, kun työttömyyspäivärahaa on maksettu 40 työttömyyspäivältä. Toisen kerran alennus tapahtuisi, kun päivärahaa on maksettu 170 työttömyyspäivältä. Ensimmäisen alennusportaan kohdalla ansiopäiväraha alenisi 20 prosenttia ja toisella portaalla 25 prosenttia suhteessa siihen ansiopäivärahaan, joka perustuu työssäoloehdon ajalta kertyneeseen ansiopäivärahan perusteena olevaan palkkaan. Ansiopäivärahan leikkaus ei kertautuisi. Ansio-osaa tai korotettua ansio-osaa alennettaisiin niin paljon, että perus- ja ansio-osasta muodostuva ansiopäiväraha alentuisi kokonaisuudessaan edellä todetun verran. Ansiopäiväraha ei kuitenkaan voisi olla pienempi kuin peruspäiväraha tai peruspäiväraha korotettuna työllistymistä edistävien palveluiden ajalta maksettavalla korotusosalla.

Työttömyyspäivärahan perusteena olevia palkansaajan työssäoloehdot koskevia säännöksiä esitetään muutettavaksi niin, että palkkatuettu työ ei jatkossa lainkaan kerryttäisi työssäoloehdot. Kuitenkin pääsäännön estämättä alentuneesti työkykyisen työllistämiseksi solmittu palkkatuettu työ kerryttäisi työssäoloehdot, mutta kertyminen alkaisi vasta palkkatuetun työn ensimmäisen 10 kuukauden jälkeen. Tällöin työssäoloehdossa huomioitaisiin 75 prosenttia työssäoloehdot kerryttävistä kuukausista. Työssäoloehdon kertymisen sijasta esitetään työssäoloehdon tarkastelujaksoa pidennettäväksi. Lisäksi palkkatuettu työ voitaisiin ottaa kokonaisuudessaan huomioon täytettäessä eräitä työttömyysturvaseuraamuksia tai kerrytettäessä työmarkkinatuen odotusaikaa.

Esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi ikäsidonnoisista työttömyysturvan poikkeussäännöksistä. Palkansaajan työssäoloehdot ei kerryttäisi sellainen kuntoutus-, koulutus- tai työntekomahdollisuus, joka kunnan on velvollisuus järjestää ikää koskevat ehdot täyttävälle työttömälle työnhakijalle, jonka oikeus palkansaajan työttömyyspäivärahaan on päättymässä. Koska tällaisen velvoitteen perusteella järjestettävä palkkatukityö tai palvelu ei jatkossa voisi kerryttää työssäoloehdot, kunnan velvoitteita koskevat säännökset esitetään kokonaan kumottavaksi. Samoin esitetään kumottavaksi ne ansiopäivärahan suuruutta koskevat suojasäännökset, jotka liittyvät ikäsidonnoisiin poikkeussäännöksiin ja 58 vuotta täyttäneitä koskeva suojasäännös, jonka perusteella palkansaajan tai yrittäjän ansiopäivärahan taso ei voi alentua, jos henkilö täyttää työssäoloehdon täytettyään mainitun ikärajan.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan tehtäväksi palkansaajan työssäoloehdon pidentymiseen liittyviä muutoksia muutoksia omavastuuajan asettamiseen ja palkansaajan ansiopäivärahan perusteena olevan palkan uudelleen määrittelyyn.

2. Suomen sosiaalioikeudellisen seura ry:n lausunto

2.1. Aluksi

Työttömyysturvalaki on yksi eniten muutettuja lakeja eikä työttömyyden syistä vallitse yksimielisyyttä. Valtiovarainministeriön noudattaman taloustieteen klassisen teorian mukaan ihminen on mieluummin toimeton ja nostaa etuuksia, kuin hakeutuisi työhön. Tämän teorian mukaisesti työttömyysturvaa ja muuta sosiaaliturvaa on heikennetty 1990-luvun lamasta lähtien. Työttömiä on haluttu kannustaa työhön menoon, jolloin valtiontalouden tasapaino paranee työttömyyskorvauksista saatavilla säästöillä. Fokus muutoksissa on ollut valtiontalouden tasapainottamisessa eikä valtiolta ole juurikaan huolehtinut siitä, miten käy leikkausten kohteena oleville ihmisille. Ruokajonot ovat kasvaneet ja perusturvaetudet ovat jääneet alhaiselle tasolle.

Edellinen työttömyysturvaesitys, jonka eduskunta hyväksyi joulukuussa 2023, edustaa lajinsa huippua jatkuvassa leikkaussarjassa. Työttömät pantiin vastaamaan Suomen talouden tasapainosta ilman että olisi kiinnitetty huomiota työttömäksi jäävän mahdollisuuksiin selvitä. Muutosten seurauksena suuri osa pitkäaikaistyöttömistä tulee seuramme arvion mukaan elämään pitkiä aikoja peruspäivärahan tai työmarkkinatuen varassa. Ansiosidonnoiselle työttömyysturvalle on asetettiin muutoksessa niin paljon uusia ehtoja, että nykyisillä sirpaleisilla työmarkkinoilla vain harva työntekijä pystyy enää yltämään ansiopäivärahan saamiseen.

Muutokset eivät kuitenkaan riitä, vaan halutaan jatkaa leikkauksia. Seuraavassa kommentoimme uutta esitystä.

2.2. Yleistä leikkausten vaikutuksista

Pääministeri Orpon hallitusohjelma sisältää lukuisia sosiaaliturvaan sisältyviä leikkauskohteita, joista suuri osa on jo hyväksytty eduskunnassa. Esityksiä hyväksyttäessä ei otettu huomioon leikkausten yhteisvaikutuksia yksittäiseen kansalaiseen. Yhteisvaikutukset tulevat esiin vasta lakien tullessa voimaan. Leikkausten ohella sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja on korotettu.

Seuramme on tehnyt kolme kantelua Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealle etuuskien minimitaso alhaisuudesta. Olemme katsoneet, että Suomi on rikkonut Euroopan sosiaalisen peruskirjan sosiaaliturvaetuksia koskevaa 12 ja 13 artiklaa pitäessään perusturvan tasoa liian alhaisena. Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea on hyväksynyt kantelut, mutta Suomea koskevia päätöksiä (Merits 88/2012, 108/2014 ja 172/2018) ei ole implementoitu. Seuramme on useaan kertaan ollut yhteydessä ministeriöön ja ollut huolissaan päätösten toimeenpanon laiminlyönnistä, mutta mitään ei ole tapahtunut. Valitettavasti pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaiset leikkaukset vievät sosiaaliturvan kehitystä yhä kauemmaksi kansainvälisten sopimusten edellyttämästä tasosta.

2.3. Esitystä ei tule antaa eduskunnalle

Yleinen kommenttimme tästä työttömyysturvan toisesta heikennysesityksestä on, että kyseistä lakiesitystä ei tule antaa eduskunnalle lainkaan. Jo sarjan ensimmäinen vaihe on säästövaikutukseltaan muodostunut niin merkittäväksi, ettei jatkosäästöjä työttömien kustannuksella enää tarvita. Jotkin muut ryhmät kuin työttömät saivat jo alkaa vastata kansantalouden tasapainosta. Sarjan toisen vaiheen esityksen toteutus voi aiheuttaa arvaamattoman suuria kustannuksia säästöjen sijasta. Monet työttömät voivat taloudellisessa toivottomuudessaan ajautua mielenterveysongelmiin, perheet hajoavat ja lasten huostaanottojen määrä voi lisääntyä räjähdysmäisesti. Esityksessä ei leikkausten kansalaisiin kohdistuvia vaikutuksia oteta juuri lainkaan huomioon, vaan fokus on julkisen talouden tasapainottamisessa ja viranomaisten työn määrän vähentymisessä.

2.4. Ansiopäivärahan tason alentaminen

Ansiopäivärahan porrasteiselle alentamiselle ei mielestämme ole perusteita. Ansiopäivärahan pohjana oleva peruspäiväraha säilyy indeksijäädytyksen vuoksi muuttumattomana vuoteen 2027 saakka ja inflaation kiihtyessä päivärahan taso tulee laskemaan asteittain jo indeksijäädytyksen seurauksena. Tämän päälle ei tarvita enää ansiopäivärahan laskemista työttömyyden pitkittyessä. Työttömän talouden kiristyminen ei luo yhtään uutta työpaikkaa, vaikka esityksessä niin oletetaan. Lisäksi palvelualoilla palkkojen pienuudesta johtuen ansiopäivärahan taso ei enää paljon poikkea peruspäivärahasta ja tason laskut toteutuessaan saattaisi monet pienipalkkaiset työttömät melkein kokonaan peruspäivärahan varaan. On turhaa alentaa jo ennestään pientä toimeentuloa. Viittaamme esityksen perusteluissa kohdassa 2.1.4.1 olevaan taulukkoon ansiopäivärahan määrästä ammattiluokittain. Siitä selviää, että palvelu- ja myyntityössä olevien keskimääräinen ansiopäiväraha päivässä on 50,55 euroa bruttona ja 20 prosentin ennakonpidätys

huomioiden määrä on noin 40 euroa päivässä. Kun tätä määrää alennetaan työttömyyden pitkittyessä 25 prosentilla on tuloksena 30 euroa päivässä nettona eli sama määrä kuin on peruspäiväraha tai työmarkkinatuki. On vaikea nähdä, miten tällainen alentaminen voisi lisätä työllisyyttä, vaikka esityksen perusteluissa tätä asiaa korostetaankin. Lisäksi suuri osa myyntityössä olevista tekee työtään vastentahtoisesti osa-aikaisena, johon on vaikuttanut jo hyväksytytty 300 euron suojaosan poisto. Ositetun päivärahan leikkaaminen 25 prosentilla merkitsee huomattavaa tulon alennusta jo muutenkin tiukoilla olevalle osa-aikaiselle myyjälle. Alennusta ovat ajaneet valtiovarainministeriö ja elinkeinoelämän tutkimuslaitos ”kannustusvaikutusten” nimissä, mutta miten voi osa-aikainen myyjä ”kannustautua” kokoaikatyöhön, kun suuret keskusliikkeet ilmoittavat, etteivät ne voi tarjota kokoaikatyötä.

2.5.Palkkatuettu työ ei kerrytä työssäoloehto

Tämäkin esitys on hyvin vaarallinen niiden henkilöiden kohdalla, joilla on vaikeuksia löytää työtä avoimilta työmarkkinoilta. Miksi heidät pitää sulkea pois työttömyysturvan piiristä, mitä esitys toteutuessaan merkitsee. Kun työttömyysturvan saamiseksi henkilön on tehtävä työtä avoimilla työmarkkinoilla vuoden ja saada siitä vielä tietyn suuruinen ansio, on selvää, että moni sellainen, joka tähän asti ollut palkkatuetussa työssä, on suljettu ulos työttömyysturvan piiristä. Rima asetetaan heille liian korkealle. Miksi henkilö, joka ei ole löytänyt työtä avoimilta työmarkkinoilta ja hän on sen vuoksi saanut palkkatukea, halutaan panna eriarvoiseen asemaan muiden työntekijöiden kanssa? Palkkatuetussa työssä tehdään työtä samalla tavoin kuin muissakin työpaikoissa. Esitetty jako ”normaaleihin” ja ”palkkatuettuihin” ei ole perusteltua eikä tällaisella erottelulla lisätä työllisyyttä. Tosiasia on se, että työnantajat päättävät ketä he ottavat työhön ja kuinka paljon työvoimaa palkataan. Osa työnhakijoista ”ei kelpaa” ja nyt heitä halutaan rangaista siitä, että työnantajat eivät halua ottaa heitä palvelukseensa. Esityksen perustelut ovat hyvin ohuet ja tukeutuvat lähes pelkästään Orpon hallituksen ohjelmaan. Perustelu ei riitä siihen, että perustuslain 6 §:ään perustuvaa työntekijöiden tasapuolisuusperiaatteelle nyt esitetään merkittävää poikkeusta. Seuramme vastustaa esitystä ja katsoo sen olevan perustuslain tasapuolisuusperiaatteen vastainen. Hyväksyttävää syytä tasapuolisuusperiaatteesta poikkeamiseen ei ole esitetty.

2.6.Kunnan velvoitteet ikääntyneille työntekijöille kumotaan

Myös esitystä kunnan velvoitteiden purkamisesta ikääntyneitä työttömiä kohtaan ja ikääntyneitä koskevien erityissäännösten poistamisesta tukeutuu pääosin Orpon hallituksen ohjelmaan. Muita perusteluja ei juuri esitetä kun kansantalouden tasapainottaminen poistamalla ikääntyneitä koskevat suojasäännökset. Säästöjä halutaan kiinnittämättä huomiota siihen miten käy ikääntyneen työttömän. Esityksen mukaan kunnan ei enää tarvitse järjestää yli 57-vuotiaalle työttömälle työtä ja myös ehdotetaan kumottavaksi 58 vuotta täyttäneitä koskeva suojasäännös, jonka perusteella palkansaajan tai yrittäjän ansiopäivärahan taso ei voi alentua, jos henkilö täyttää työssäoloehdon täytettyään mainitun ikärajan.

Seuramme katsoo, että esitykset ovat täysin ristiriidassa tulevan TE-24 uudistuksen kanssa. Vuonna 2025 kunnat saavat hoitaakseen työnvälityksen ja silloin kunnan velvoite tarjota työtä ikääntyneelle työttömälle olisi ollut hyvä kannustin toteuttaa muutosta tehokkaasti, sopivia työmahdollisuuksia ikääntyneille etsien. Nyt tämä kannustin kunnalle ehdotetaan poistettavaksi. ”Kunnan työtaakkaa halutaan vähentää”, vaikka järjestelmä ei ole aiheuttanut juuri protesteja kuntien taholta. Kunnat ovat ymmärtäneet, että ikääntyneitä työntekijöitä pitää auttaa. Heitä ei saa jättää yksin ongelmineen. Jos muutos toteutetaan, on vaarana, että ikääntyneet työttömät työmarkkinoilla vallitsevan ikäsyryjännän vuoksi tulevat jäämään pitkäaikaistyöttömiksi aina eläkeikään saakka ja työttömyysturvan enimmäisaikojen täytyttyä, joutuvat elämään jopa 7-8 vuotta pelkän työmarkkinatuen varassa. Jos ansiosidonnainen työttömyysturva päättyy esimerkiksi 57-vuotiaana on odotus eläkeikään pitkä. Tänä aikana hän joutuu tulemaan toimeen 30 eurolla/päivä nettona. Tämä niukkuus voi johtaa vakaviin mielenterveys- ja syrjäytymisongelmiin ja seuraukset voivat tulla yhteiskunnalle kalliiksi kohoavien terveydenhuoltokustannusten muodossa. Esitys on ikäsyryjä ja heikosti perusteltu. Seuramme vastustaa esitystä.

2.7.Palkansaajan ansioturvan heikennykset

Useita ansioturvaan liittyviä palkanlaskennan turvasäännöksiä ikääntyneiden ansioturvan säilyttämiseksi halutaan kumota. Toteutuessaan muutokset huonontavat työttömien jo ennestään heikkoa toimeentuloa ja muutosten säästövaikutus, valtiontalouteen on lähes olematon. mitätön. Sen sijaan ikääntyneen työttömän talouteen muutoksilla voi olla jopa kohtalokas vaikutus. Esitystä ei ole syytä toteuttaa

3. Esityksen perusteluissa olevat virheelliset tiedot

Esityksen perusteluissa on useita kohtia, jotka ovat virheellisiä ja seuramme haluaa oikaista näitä virheitä ja vääriä uskomuksia. Otamme jäljempänä myös kantaa esitysten kansainvälisiin ulottuvuuksiin ja Suomen velvoitteisiin ihmisoikeussopimuksissa sekä esityksessä korostetusti esillä oleviin työllisyysvaikutuksiin.

3.1. Esitys on vastoin YK:n Ihmisoikeuksien julistusta

Yhdistyneet kansakunnat (YK) antoi Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistuksen vuonna 1948. Julistuksen 25 artikla, jonka myös Suomi on hyväksynyt liittyessään YK:n jäseneksi, on seuraava: ”Jokaisella on oikeus elintasoon, joka on riittävä turvaamaan hänen ja hänen perheensä terveyden ja hyvinvoinnin, ravinnon, vaatetuksen, asunnon, lääkintähuollon ja välttämättömän yhteiskunnallisen huollon osalta. Jokaisella on myös oikeus turvaan työttömyyden, sairauden, tapaturman, leskeyden tai vanhuuden sekä muun hänen tahdostaan riippumatta tapahtuneen toimeentulon menetyksen varalta”.

Tämän artiklan toteutuksessa Suomella on puutteita perusturvan liian alhaisen tason vuoksi. Joulukuussa 2023 toteutetut työttömyysturvan heikennykset, perusturvan indeksijäädytys vuoteen 2027 saakka (HE 75/2023) vp. ja tämän esityksen toteuttaminen merkitsee sitä, että Suomessa ei ole enää työttömyyden turvaan siten kuin YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa tarkoitetaan. Esityksen kohdassa 2.1.4.1 todetaan, että ansiopäivärahan saajia oli vuonna 2022 noin 262 000 edunsaajaa.

Seuramme arvion mukaan jo toteutetun leikkauksen ja tämän esityksen toteuttaminen tulee merkitsemään olennaista siirtymää kohti työmarkkinatukea, Ehdot ansiopäivärahalle asetetaan niin koviksi, että tulevaisuudessa ansiopäivärahan saajia tulee olemaan korkeintaan satatuhatta. Muut joutuvat elämään työmarkkinatuella, joka on niin pieni, ettei se täytä ihmisoikeuksien julistuksessa tarkoitettua suojaa työttömyyden ajalta. Puutteita on sekä ravinnossa, vaatetuksessa että asunnossa ja lääkintähuollossa. Erityisesti osa-aikaiset palvelualan työntekijät tämä esitys yhdistettynä jo toteutettuun työttömyysturvan heikennyksiin merkitsee huomattavaa muutosta. Viittaamme esityksen kohdan 4.2.1.1. oleviin laskelmiin osa-aikaisten toimeentulon kehittymisestä esityksen toteuduttua. Kun osittainen päiväraha ei enää tue heidän toimeentuloaan ja kokoaikaisen työn saaminen on mahdotonta, ovat he taloudessaan pattiilanteessa.

3.2. Esitys rikkoo YK:n TSS-sopimusta

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (TSS-sopimus) on solmittu YK:ssa vuonna 1966. Sopimus on Suomessa hyväksytty asetuksella vuonna 1976 YK:n jäsenenä Suomi on velvollinen noudattamaan ratifioimaansa sopimusta.

Esityksessä todetaan kohdassa 12.2.3, että YK:n TSS-komitea antaa sopimuksen säännösten tulkinnoista yleiskommentteja (general comments). Komitean viimeisimmät Suomea koskevat loppupäätelmät hyväksyttiin 5.3.2021 (E/C.12/FIN/CO/7). Komitea kiinnitti päätelmissään huomiota sosiaaliturvaan (9 artikla) katsoen että vuosien 2015–2019 aikaiset etuuksien leikkaukset ja kansaneläkeindeksin jäädytykset tekivät etuuksista riittämättömiä. Komitea vaati Suomea varmistamaan jatkossa, että sosiaalietuudet pysyvät riittävinä ja että harkittaessa leikkauksia muun muassa julkisen talouden säästötoimien yhteydessä a) leikkaukset ovat väliaikaisia ja koskevat ainoastaan kriisiaikaa; b) leikkaukset ovat välttämättömiä ja oikeasuhteisia, että muiden toimintaperiaatteiden noudattaminen tai toimenpiteistä pidättäminen olisi haitallisempaa taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien kannalta; c) leikkaukset eivät vaikuta suhteettomasti muita heikommassa asemassa oleviin ja syrjäytyneisiin ryhmiin; d) leikkauksiin liitetään muita toimia, kuten sosiaalisia tulonsiirtoja, joilla lievennetään kriisiaikoina syntyvää eriarvoisuutta; ja e) leikkauksissa säilytetään etuuden ydinosa, joka mahdollistaa edunsaajille riittävän elintason. Lisäksi komitea kehotti perehtymään yleiskommenttiin nro 19 (2007) oikeudesta sosiaaliturvaan sekä julkisen talouden säästötoimia koskevaan komitean puheenjohtajan kirjeeseen (2012) (E/2013/22-E/C.12/2012/3, annex VI (B)).

Seuramme toteaa, että esityksessä ei ole arvioitu sitä, onko esitys sopusoinnussa YK:n TSS-komitean loppupäätelmien kanssa. Perusteluissa tuodaan esiin, että vuosina 2019-2023 perusturvan tasoa on parannettu paitsi erillisratkaisuille myös indeksikorotusten kautta. Lisäksi perusteluissa katsotaan peruspäivärahan tasoista ansiopäivärahaa saavien määrän kasvavan, ja esityksen arvioidaan myös lisäävän työmarkkinatukea saavien määrää. Seuramme katsoo, että tällainen kehitys ansioturvasta peruspäivärahaan ja työmarkkinatukeen rikkoo YK:n TSS-sopimusta ja ihmisoikeuksia.

Perusteluissa todetaan, että esityksessä ei puututa työmarkkinatuen, peruspäivärahan tai ansiopäivärahan perusosan tasoon, eikä esitystä näin ollen ole pidettävä ongelmallisena perustoimeentulon turvaa koskevan oikeuden kannalta. Seuramme katsoo, että perustoimeentulon turvaa koskevan oikeuden kannalta esitys muodostaa merkittävän ongelman. Perustelemme näkemystämme seuraavin tavoin:

YK:n TSS-sopimuksen 9 artikla kuuluu seuraavasti: ”Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden sosiaaliturvaan sosiaalivakuutus mukaanluettuna. ”

TSS-sopimuksen 11 artikla kuuluu seuraavasti: ”Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden saada itselleen ja perheelleen tyydyttävä elintaso, joka käsittää riittävän ravinnon, vaatetuksen ja sopivan asunnon, sekä oikeuden elinehtojen jatkuvaan parantamiseen. Sopimusvaltiot ryhtyvät tarpeellisiin toimenpiteisiin varmistaakseen, että tämä oikeus toteutetaan, ja ne tunnustavat tässä yhteydessä vapaaehtoisuuteen perustuvan kansainvälisen yhteistoiminnan olennaisen merkityksen.”

TSS-sopimuksen noudattamista valvoo YK:n sosiaalisten oikeuksien komitea. Suomella on ollut vaikeuksia myös tämän sopimuksen toteuttamisessa, sillä komitea on antanut Suomelle useita huomautuksia perusturvan alhaisesta tasosta. Suomen taso ei täytä sopimuksen 9 artiklan velvoitteita kohtuullisesta toimeentulosta. Viimeksi Suomi sai huomautuksen maaliskuussa 2021 TSS-komitean kommentoimissa Suomen seitsemättä määrääaikaisraporttia. Komitea kehotti Suomea parantamaan sosiaaliturvan tasoa antaen samalla ohjeita tilanteeseen, jossa sosiaaliturvaa joudutaan leikkaamaan.

YK:n TSS-komitean päätelmät eivät Suomessa ole saaneet huomiota, vaikka niissä erityisenä sopimusrikkomuksena mainitaan Sipilän hallituksen toteuttamat perusturvaetuuksien indeksijäädytykset vuosina 2015–2019. YK:n kommenttien kohta e), jonka mukaan ”taloutta tasapainotettaessa tulee säilyttää perusturva, joka mahdollistaa tuensaajalle riittävän elintason”, sopii erityisen hyvin tähän esitykseen. Vuosina 2019–2023 indeksikorotukset korotettiin, mutta perusturva, mukaan lukien työmarkkinatuki, jäi edelleen liian alhaiseksi. Tämän esityksen toteuttaminen vievät kehitystä yhä kauemmaksi YK:n TSS-komitean päätelmistä ja rikkoo ihmisoikeuksia, koska oikeus riittävään toimeentuloon on jokaiselle kuuluva ihmisoikeus.

3.3. Esitys rikkoo YK:n lasten oikeuksien sopimusta

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 ja sopimus tuli kansainvälisesti voimaan 2.9.1990. Suomessa sopimus on lainsäätövoimassa ollut voimassa vuodesta 1991 lähtien. Tämän esityksen kannalta erityisen merkityksellisiä ovat sopimuksen 3. 6. ja 26. artiklat. Ensimmäinen niistä koskee lapsen edun ensisijaisuutta, toinen lapsen oikeutta elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen ja kolmas lapsen oikeutta sosiaaliturvaan. Sopimuksen sosiaaliturvaa koskeva 26. artikla on sanamuodoltaan seuraava:

Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden nauttia sosiaaliturvasta, mukaan luettuna sosiaalivakuutus, ja ryhtyvät välttämättömiin toimiin tämän oikeuden täydeksi toteuttamiseksi kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

Näitä etuuksia myönnettäessä olisi tarvittaessa otettava huomioon lapsen ja hänen elatuksestaan vastuussa olevien henkilöiden varallisuus ja olosuhteet, kuten myös muut lapsen esittämään tai hänen puolestaan esitettyyn hakemukseen vaikuttavat seikat.

Sopimusta valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea, joka on päätelmissään Suomelle 2.6.2023 todennut, että:

Suomen tulee välttää sellaisia sosiaali-turvan leikkauksia, jotka lisäävät lapsi-köyhyyttä ja syrjäytymistä. Sen sijaan komitea kehottaa Suomen valtiota vahvistamaan toimenpiteitä, jotka varmistavat jokaisen lapsen oikeuden riittävään elin-tasoon. Erytystä huomiota tulee kiinnittää vammaisiin, turva-paikkaa hakeviin ja ilman pysyvää oleskelu-lupaa oleviin lapsiin.

Nyt käsiteltävänä oleva esitys tulee seuramme mielestä merkitsemään merkittävää lapsiköyhyyden ja lapsiperheiden syrjäytymisen lisääntymistä. Moni perhe joutuu elämään pelkän työmarkkinatuen

varassa ja tämä niukkuus heijastuu myös lasten elämään. Jääkaapissa ei ole ruokaa, mihinkään harrastuksiin ei ole varaa ja muut lapset kiusaavat lapsia, jotka eivät voi osallistua luokkaretkille vanhempien varattomuuden vuoksi. Osa-aikaisten palvelualan työntekijöiden toimeentuloa tukeva työttömyysturvan osuus heikkenee esityksessä ja osa-aikatyötä tekevä yksinhuoltaja joutuu elättämään lapsensa vain osa-aikatyöstä saamalla palkalla. Viittaamme esityksen perustelujen kohtaan 4.2.1.1 olevaan taulukkoon, jossa on kuvattu, miten ositetun päivärahan laskenta muuttuu esityksen toteuduttua syyskuussa 2024.

Yksinhuoltajan taloudellista tilannetta ovat jo pahentamassa eduskunnan joulukuussa 2023 hyväksymät työttömyysturvan, asumistuen ja toimeentulotuen heikennykset. Tämän esityksen toteuttamine on ”viimeinen niitti”. Lapsiköyhyys on jo huomattavan laajaa, 12 prosenttia kaikista lapsista ja leikkausten tultua täysimääräisesti voimaan määrä tulee lisääntymään. Seuramme katsoo, että esityksessä ei ole otettu vakavasti lapsen oikeuksien komitean Suomelle kohdistamia päätelmiä eikä ole mitään merkkejä siitä, että Orpon hallitus tulisi niitä toteuttamaan. Pienet lapsilisien korotukset, jotka on annettu leikkausten korvikkeena lapsiperheille, eivät korvaa niitä menetyksiä, joita sosiaaliturvan leikkaukset, mukaan lukien tämä esitys, lapsille aiheuttaa.

Vastustamme esitystä siksi, että se loukkaa lasten oikeuksien sopimusta ja lasten ihmisoikeuksia eikä ota huomioon lasten oikeuksien komitean Suomea koskevia päätelmiä.

3.4. Esitys vaikeuttaa Suomen mahdollisuuksia toimeenpanna EU:n sosiaalista pilaria

Suomella on sosiaaliturvaa koskevia velvoitteita myös EU:n jäsenenä. EU:ssa on hyväksytty Euroopan sosiaalisen pilarin toimintaohjelma, jonka perusteella jokaisen jäsenmaan tulee ryhtyä toimenpiteisiin köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi. Syksyllä 2022 julkaistiin sosiaali- ja terveysministeriön toimintasuunnitelma köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi Suomessa. Toimintasuunnitelman toteuttamisella Suomi saavuttaisi EU:n asettaman köyhyyden vähentämistavoitteen. Suomen osalta tämä merkitsisi noin 100 000 henkilön nostamista pois köyhyydestä. Heistä kolmasosan tulee olla lapsia.

Esityksen perustelujen tavoiteosassa katsotaan esityksen toteuttavan Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilaria koskevan toimintasuunnitelman mukaista tavoitetta työllisyysasteen nostamiseksi (Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle (SWC(2021) 46 final, koska yksi toimintasuunnitelman kolmesta tavoitteesta, joihin EU pyrkii vuoteen 2030 mennessä, on 78 prosentin työllisyysaste 20–64 vuotiaiden osalta vuoteen 2030 mennessä.

Esityksen kohdassa 4.2.1.1. sanotaan, että muutos parantaisi työnteon kannustimia. Valtiovarainministeriön arvion mukaan esityksen toteutuksen myötä työllisyys kasvaisi 12 700 henkilöllä, kun otetaan huomioon ikäsidonnaisten poikkeusten poisto kohderyhmän kokoa pienentävänä tekijänä. Tällä joukolla tulotaso paranisi heikkenemisen sijaan. Vaikutus riippuisi työllistyvän henkilön päivärahan määrästä sekä työllistymispalkasta. Valtiovarainministeriö arvioi, että ansiopäivärahalta työllistyvän henkilön käytettävissä olevat vuositulot paranevat keskimäärin noin 12 500 euroa nykyolinsäädännöllä. Mikäli ansiopäiväraha on alennettu 20 tai 25 prosentilla, työllistymisen vaikutus tuloihin olisi vielä suurempi.

Vaikutukset kansantalouteen ja työllisyysvaikutukset

Esityksen kohdassa 4.2.1.1. olevassa taulukossa x on esitetty laskelmat eri muutosten työllisyysvaikutuksista. Esityksen mukaan työllisyysvaikutusarviot perustuvat empiirisestä tutkimuksesta saatuihin työttömyyden keston joustoihin työttömyysturvaetuuden

bruttokorvausasteen suhteen. Työllisyysvaikutusarviot ovat suuntaa antavia, sillä erilaisten kohderyhmien reaktiot kannustimien muutoksiin voivat erota toisistaan, ja arvioiden pohjalla olevien tutkimustulosten asetelmat ovat voineet olla hyvin erilaisia kuin tässä esitetyt muutokset. Kuitenkin työllisyyden vahvistuminen vaikuttaa kansantalouden kasvupotentiaalia vahvistavasti.

Taulukko x. Arvio muutosten työllisyysvaikutuksista

Uusitalon ja Verhon vuonna 2010 tekemän tutkimuksen pohjalta valtiovarainministeriö on siis arvioinut, että esityksen muutokset lisäävät työllisyyttä seuraavasti:

Velvoitetyön lakkaaminen, 3500 uutta työllistä, b) 58-vuotiaiden suojasäännön kumoaminen 1000 uutta työllistä ja c) työssäoloehdon kertymisen lopettaminen palveluista 600 uutta työllistä.

Seuramme huomauttaa näistä valtiovarainministeriön arvioista, että ne perustuvat lähes yksinomaan Verhon ja Uusitalon vuonna 2010 tekemään tutkimukseen. Vain työssäoloehdon kertymisen lopettaminen palveluista, joka lisäisi työllisyyttä 800 hengellä, perustuu Verhon ja Uusitalon tutkimuksen ohella toiseenkin tutkimukseen (Kyyrä 2022). Yhteensä noin 18 000 hengen työllisyyden lisäyksen valtiovarainministeriö on arvioinut Uusitalon ja Verhon 13 vuotta vanhan tutkimuksen perusteella.

Tämän vuoden 2010 tutkimuksen toinen tekijä professori Roope Uusitalo on kuitenkin vuonna 2024 Suomen Kuvalehdessä (SK 3, 19.1.2024 s. 14-15) ilmestyneessä kirjoituksessaan ilmoittanut, että tämä vuoden 2010 tutkimus ei koskenut lainkaan työttömyysturvan heikennysten vaikutuksia työllisyyteen. Kysymys oli aivan muusta. Tutkimuksessa selvitettiin vuonna 2003 lakkautetun erorahan tilalle tulleen niin sanotun korotetun ansiopäivärahan vaikutuksia. Kohderyhmä ja tutkimusasetelma olivat siis erilaisia kuin nyt esitettyjen muutosten vaikutusten arvioinnissa. Kirjoituksessaan Uusitalo toteaa mm, että sosiaali- ja terveysministeriön lokakuussa 2024 julkaiseman raportin mukaan vuonna 2024 kaavailtujen sosiaaliturvamuutosten kokonaisvaikutuksena työllisyys kasvaisi 60 000–65 000 hengellä. Hän katsoo ministeriön tarjoaman olevan harhaanjohtava, koska kyse ei ole uudistusten vaikutusten luottamusvälistä vaan pikemminkin epätarkasta piste-estimaatista. Työllisyysarvioihin liittyvä epävarmuus on kertaluokkaa suurempi, eikä luottamusväliä arvioille voi kukaan laskea.

Vuoden 2010 tutkimuksen tekijä Roope Uusitalo siis katsoo, ettei hänen tutkimuksestaan voida vetää johtopäätöksiä työttömyysturvan heikennysten työllisyysvaikutuksista. Valtiovarainministeriö on kuitenkin nojannut laskelmissaan vain tähän Uusitalon-Verhon tutkimukseen löytämättä muita tutkimuksia, jotka osoittaisivat, että työttömyysturvan olennainen heikentäminen loisi uusia työpaikkoja. Esitettyjä työttömyysturvan heikennyksiä ei siis voida perustella työllisyyden lisäämiselle, vaikka perusteluissa niin esitetään. Tutkimusnäyttöä asiasta ei ole. Työnantajat päättävät kuinka monta työntekijää he ottavat palveluksensa ja ketkä työnhakijat palkataan. Työttömällä on hyvin vähän keinoja vaikuttaa asiaan. Orpon hallitus ei ole lisäämässä työnantajille työllistämisvelvoitteita vaan päinvastoin jo olemassa olevat velvoitteet halutaan kumota, erityisesti kunnan ikääntyneen henkilön työllistämisvelvollisuus. Esitys ei toteuta Euroopan sosiaalisen pilarin toimintaohjelmaa, vaan lisää köyhyyttä ja vaikeuttaa ohjelman toteutusta Suomessa.

3.5. Esitys rikkoo Euroopan sosiaalista peruskirjaa

Esityksen perusteluissa todetaan kohdassa 12.2.2., että Euroopan sosiaalista peruskirjaa valvova sosiaalisten oikeuksien komitea on arvioinut Suomen sosiaaliturvaa ja se antoi viimeksi vuoden 2023 alussa suosituksen, jonka mukaan Suomen perustoimeentuloturvan ja vähimmäistoimeentuloa turvaavien etuuksien määrät ovat liian matalia.---- Pohjoismainen käsitys sosiaaliturvasta rahallisen tuen ja palveluiden yhdistelmänä vaikuttaa suomalaisen järjestelmän taustalla. Komitea on tarkastellut myös muiden Pohjoismaiden perusturvan riittävyttä. Myös niiden osalta ovat nousseet esille Pohjoismaisen järjestelmän erityispiirteet. Näkemys on osaltaan johtanut eriäviin näkemyksiin sosiaalisten oikeuksien komitean kanssa. Suomi arvioi vähimmäisturvan riittävyttä toisin, koska Suomessa sosiaalietuudet, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja erilaiset terveydenhuollon maksukatot muodostavat kokonaisuuden. Yksittäisen etuuden taso ei Suomen näkemyksen mukaan ole hyvä mittari tuen riittävydelle, koska Suomessa toimeentulo voi koostua esimerkiksi työmarkkinatuesta, asumistuesta ja toimeentulotuesta. Lisäksi muun muassa julkisilla terveyspalveluilla ja reseptilääkkeillä ovat omat maksukattonsa, jotka rajaavat asiakkaan terveydenhuoltokustannukset kohtuulliselle tasolle. Vuosina 2019-2023 perusturvan tasoa on parannettu paitsi erillisratkaisuille myös indeksikorotusten kautta. Esityksen johdosta peruspäivärahan tasoista ansiopäivärahaa saavien määrän arvioidaan kasvavan, ja esityksen arvioidaan myös lisäävän työmarkkinatukea saavien määrää. Tässä esityksessä ei kuitenkaan puututa työmarkkinatuen, peruspäivärahan tai ansiopäivärahan perusosan tasoon, eikä esitystä näin ollen ole pidettävä ongelmallisena perustoimeen tulon turvaa koskevan oikeuden kannalta.

Huomautamme, että Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea ei ole antanut suositusta, vaan on vaatinut Suomen noudattamaan ratifioimaansa sosiaalista peruskirjaa ja lopettamaan vuonna 2015 aloitetun sopimuksen rikkomisen. Komitea on useaan kertaan todennut, että Suomen perusturva ei täytä sosiaalisen peruskirjan minimivaatimuksia. Seuramme on tehnyt kolme kantelua (Complaint 88/2012, 108/2014 ja 172/2018 www.coe.int) Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealle sen vuoksi, että Suomen perusturvan taso ei vastaa sosiaalisen peruskirjan minimivelvoitteita. Sosiaalisten oikeuksien komitea on jokaisessa tapauksessa todennut Suomen rikkovan sosiaalisen peruskirjan artikloita 12 ja 13. Sosiaalivakuutusetuksien -ja avustusten minimitaso ei vastaa peruskirjan Suomelle asettamia velvoitteita (Merits 88/2012, 108/2014 ja 172/2014 www.coe.int).

Suomi on aina vastannut komitealle, että sosiaaliturva on kokonaisuus eikä yksittäisen etuuden määrä merkitse mitään esittämättä minkäänlaista näyttöä väitteen tueksi. Nyt käsiteltävän esityksen perusteluissa todetaan peruspäivärahan ja työmarkkinatuen käytön lisääntyvän ja ansiosidonnaisen turvan vähentyvän esityksen toteutuksen seurauksena. Työmarkkinatuen tason komitea (640 euroa/kk netto vuoteen 2027 saakka) on todennut olevan merkittävästi (manifestly inadequate) liian alhainen. Tämä esitys toteutuessaan merkitsee tuhansien työttömien joutumista työmarkkinatuen varaan, lisää köyhien ja syrjäytyneiden määrää sekä merkitsee sosiaalisen peruskirjan tahallisen rikkomisen jatkamista komitean päätöksistä piittaamatta.

Viimeisimmässä päätöksessään (Merits 172/2018) (julkinen 15.2.2023) Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea arvioi kehitystä Suomessa hieman laajemmin ja totesi Suomen perusturvan tason olleen jo pitkään liian alhainen. Komitean kanta oli, että Suomen perusturvan tasoa tuli korottaa Euroopan sosiaalisen peruskirjan artiklojen 12 ja 13 edellyttämälle tasolle. Suomen välinpitämättömyys kansainvälisiä velvoitteitaan kohtaan on kuitenkin huomattu Euroopan neuvostossa ja siksi Euroopan neuvoston korkein elin, ministerineuvosto, on vuonna 2023, että Suomen tulee tulevaisuudessa kesäkuussa 2025 raportoida Euroopan neuvostolle, että:

”sosiaaliturvajärjestelmämme pystyy erityyppisten raha- ja luontoisetuuksien yhdistelmällä takaamaan kohtuullisen elintason kaikille edunsaajille heidän yksilöllisistä olosuhteistaan (perheasema, asumistilanne jne.) riippumatta.

On vaikea nähdä, miten Suomi voi raportoida komitealle tyydyttävästi, jos nyt esillä oleva esitys toteutetaan, vaikka vastineessaan seuramme viimeksi tekemään kanteluun (172/2018) Suomi ilmoitti, että ”Suomi on sitoutunut tarkistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan täytäntöönpanoon ja arvostaa suuresti ECSR:n asiantuntevaa ohjausta.”

3.6. Esitys rikkoo eduskunnan hyväksymää voimassa olevaa lakia

Suomi ei tämän esityksen toteuttaessaan riko vain sosiaalista peruskirjaa vaan myös eduskunnan säätämää lakia. Suomi on liittynyt Euroopan neuvoston uudistettuun sosiaaliseen peruskirjaan eduskunnan säätämällä lailla . Liittymistä koskevan lain (14.6.2002/486) keskeinen sisältö kuuluu seuraavasti:

”Tämän lain mukaan Strasbourgissa 3 päivänä toukokuuta 1996 tehdyn uudistetun Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut”.

Liittymisen yhteydessä tasavallan presidentti ilmoitti Euroopan neuvostolle Suomen noudattavan peruskirjan sosiaaliturvaa ja sosiaaliavustuksia koskevia artikloja. Hyväksymiskirjan tallettamisen yhteydessä Suomi antoi Euroopan neuvostolle seuraavan ilmoituksen:

”Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan III osan A artiklan mukaan Suomi sitoutuu noudattamaan uudistetun peruskirjan seuraavia määräyksiä: 1 ja 2 artikla, 3 artiklan 1 ja 4 kohta, 4 artiklan 2, 3 ja 5 kohta, 5 ja 6 artikla, 7 artiklan 1—5, 7, 8 ja 10 kohta, 8 artiklan 2 ja 4 kohta, 9—18 artikla, 19 artiklan 1—9 ja 11—12 kohta sekä 20—31 artikla”.

Vakuutusmuotoisten perusturvaetuuksien minimitaso on määritelty sopimuksen 12 artiklassa ja sosiaaliavustusten minimietuudet 13 artiklassa. Eduskunnan hyväksymää lakia on rikottu ensimmäisestä komitean kanteluun antamasta päätöksestä (Merits 88/2012) ja tämän esityksen toteuttamisella lain rikkominen jatkuu.

3.7. Peruspäiväraha ja työmarkkinatuki merkitsevät saajalleen köyhyyttä ja niukkuutta

Työmarkkinatuella elävien ihmisten toimeentuloa on tutkittu. Kirjassa ”Toimeentulon verkkoa kokemassa” (<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/9e9c125f-78b9-41eb-bdd3-3d2f2052894a/content>) tutkija Minna Ylikännö julkistaa artikkelissaan työmarkkinatuella elävien elinoloja koskeneen tutkimuksensa tulokset: ”Riittää, riittää, riittää, ei riittänytkään”. Tutkimuksen tulokset hätkähdyttävät. Työmarkkinatuella elävät eivät voi elää ihmisarvoista elämää, ostaa vaatteita tai lääkkeitä ja ovat kirkon diakoniatyön vakituisia asiakkaita. Kuluneiden vaatteiden tilalle ei voida ostaa uusia. Osalla työmarkkinatuen saajista on ollut jopa nälkä. Kun perusturvan taso ei riitä elämiseen monet velkaantuvat ja joutuvat jatkuvaan velkakierteeseen. Sosiaaliset kontaktit ovat olemattomat eikä terveyden- ja sairaalahoitoon hakeuduta korkeiden asiakasmaksujen vuoksi. Lisäksi ylisukupolvisen köyhyyden vuoksi työmarkkinatuella elävien lapsetkin tulevat aikanaan tarvitsemaan yhteiskunnan tukea.

3.8, Euroopan sosiaalinen peruskirja G-Artiklan ehdot sosiaaliturvan leikkauksille eivät näy esityksessä

Uudistetun sosiaalisen peruskirjan G-Artikla sisältää merkittäviä ehtoja ja rajoituksia tilanteeseen, jossa jäsenvaltio haluaa leikata sosiaaliturvaa. Sosiaaliturvan leikkaukset ovat kyllä sallittuja, mutta G-artiklan ehtojen on silloin täytyttävä. Leikkaukset eivät saa loukata peruskirjan vähimmäisstandardeja. G-artiklan mukaan ”tämän peruskirjan I osan mukaisten oikeuksien ja periaatteiden tehokas toteuttaminen edellyttää, että näihin oikeuksiin ja periaatteisiin sekä II osan mukaiseen tehokkaaseen käyttöön ei saa kohdistaa muita kuin näissä osissa määritettyjä rajoituksia, lukuun ottamatta sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi tai yleisen edun, kansallisen turvallisuuden, kansan terveyden tai moraalin suojelemiseksi.

G-artiklan edellytysten arviointia leikkausten oikeutuksena ei esityksestä näy. Esityksen perusteluissa (1.1. Tausta) viitataan pääministeri Orpon hallituksen hallitusohjelmaan ja todetaan, että viimeisen noin viidentoista vuoden aikana julkisen talouden velkasuhde on noussut huomattavasti. Huoltosuhteen heikkenemisen myötä julkisen sektorin menot ovat kasvaneet tuloja nopeammin ja julkiseen talouteen on syntynyt mittava rakenteellinen alijäämä. Ikääntymiseen liittyvät menot jatkavat kasvuaan tulevina vuosina ja vuosikymmeninä. Tämän lisäksi velan määrän kasvu yhdessä kohonneen korkotason kanssa kasvattaa valtion velanhoitomenoja merkittävästi ja lähivuosina julkista taloutta kuormittavat myös useat mittavat turvallisuuteen liittyvät hankinnat. Ilman merkittäviä toimia julkisen talouden alijäämät jäävät suuriksi ja velkasuhde jatkaa kasvuaan, heikentäen julkisen talouden kykyä turvata hyvinvointiyhteiskunnan toimintakyky mahdollisten tulevien kriisien aikana ja niiden jälkeen. Edelleen ohjelmassa todetaan, että vaikka työllisyysaste on viime vuosina noussut merkittävästi, työttömyysaste on kuitenkin edelleen korkea ja osaavasta työvoimasta on pulaa.

Edellä mainitut yleiset perustelut eivät vielä riitä G-artiklan edellytysten tarkasteluun. Suomen valtionvelka on vieläkin EU-maiden keskiarvon alapuolella ja työllisyysastekin korkea. G-artiklan mukaan a. Sosiaaliturvan minimimääriin ei saisi kohdistaa rajoituksia, lukuun ottamatta sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi tai yleisen edun, kansallisen turvallisuuden, kansan terveyden tai moraalin suojelemiseksi. Näiden kriteerien arviointia Suomen nykyiseen tilanteeseen olisi esityksessä kaivattu työttömyysturvaan nyt esitettyjen leikkausten perusteena. Yleiset viittaukset talouteen eivät ole riittäviä.

4. Loppukommentti

Loppukommenttina toistamme, että esitystä ei tule antaa eduskunnalle edellä esittämistämme syistä johtuen. Toivomme, että nämä lausunnessamme otetut näkökohdat huomioidaan työttömyysturvaesityksen jatkovalmistelussa.

Kunnioitavasti

Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry
- Socialrättsliga sällskapet i Finland rf

Hallitus

Yrjö Mattila Eila Sundman Marjatta Kaurala Tuula Sillanpää
Puheenjohtaja varapuheenjohtaja II varapuheenjohtaja sihteeri

Miia And Irmeli Virkkula
rahastonhoitaja hallituksen jäsen

Seuramme yhteyshenkilöt näissä asioissa ovat lausunnon laatineet seuran puheenjohtaja Yrjö Mattila, sähköposti yrjo.mattila@helsinki.fi, puhelin 040-7154166 ja varapuheenjohtaja Eila Sundman, sähköposti eila.sundman@gmail.com, puhelin 050-5708725

Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry
- Socialrättsliga sällskapet i Finland rf

PL 145, 00251 Helsinki 25

(<https://www.sosiaalioikeus.fi>)

Helsingissä 21.01.2024

VN/23793/2023, hanketunniste STM063:00/2023.

LAUSUNTO LUONNOKSESTA TOISESTA HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE TYÖTTÖMYYSTURVAA KOSKEVAN LAIN MUUTTAMISESTA

1. Toinen työttömyysturvan muutosesitys

Aiemmin Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry antoi syyskuussa 2023 lausunnon Orpon hallituksen työttömyysturvaa koskevasta esityksestä. Tuolloin hallitus esitti, että työttömyysturvassa niin kutsuttu lomakorvausten jaksotus palautetaan, työttömyysturvan omavastuupäivät nostetaan viidestä seitsemään sekä työttömyysturvan suojaosat ja lapsikorotukset poistetaan. Lisäksi palkansaajan työssäoloehto esitettiin muutettavaksi siten että työttömyyspäiväraha-oikeuden kertymisen perusteeksi tulee nykyisen kalenteriviikkokohtaisen työtuntimäärän sijasta palkkatyöstä maksettu vakiintunut tulo ja työssäoloehto haluttiin pidentää nykyisestä 26 kalenteriviikosta 12 työssäolokuukauteen.

Esityksessä ehdotetuilla muutoksilla työttömyysetuusmenon tavoiteltiin vähentyvän noin 500 miljoonalla eurolla. Muutosten tavoiteltu työllisyysvaikutus oli noin 20 000 henkilöä.

Eduskunta hyväksyi esitetyt muutokset, mutta ne eivät kuitenkaan näytä riittävän Orpon hallitukselle. Nyt pyydetään lausuntoa toisesta työttömyysturvan muutosesityksestä. Siinä ehdotetaan muutettavaksi työttömyysturvalakia, sekä kumottavaksi työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain 12 luku ja julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain 11 luvun 1 ja 2 § ja työllisyyden edistämisen kuntakokeilusta annetun lain 13 §.

Esitetyt muutokset koskisivat ansiopäivärahan määrää, palkansaajan työssäoloehdon kertymistä sekä kuntien velvollisuutta järjestää kuntoutus-, koulutus- tai työntekomahdollisuus eräille työttömille työnhakijoille.

Ansiopäivärahan tason osalta ehdotetaan, että päivärahan määrää porrastettaisiin niin, että ansiopäiväraha alenee työttömyyden pitkittyessä. Ansiopäivärahaa alennettaisiin ensimmäisen kerran, kun työttömyyspäivärahaa on maksettu 40 työttömyyspäivältä. Toisen kerran alennus tapahtuisi, kun päivärahaa on maksettu 170 työttömyyspäivältä. Ensimmäisen alennusportaan kohdalla ansiopäiväraha alenisi 20 prosenttia ja toisella portaalla 25 prosenttia suhteessa siihen ansiopäivärahaan, joka perustuu työssäoloehdon ajalta kertyneeseen ansiopäivärahan perusteena olevaan palkkaan. Ansiopäivärahan leikkaus ei kertautuisi. Ansio-osaa tai korotettua ansio-osaa alennettaisiin niin paljon, että perus- ja ansio-osasta muodostuva ansiopäiväraha alentuisi kokonaisuudessaan edellä todetun verran. Ansiopäiväraha ei kuitenkaan voisi olla pienempi kuin peruspäiväraha tai peruspäiväraha korotettuna työllistymistä edistävien palveluiden ajalta maksettavalla korotusosalla.

Työttömyyspäivärahan perusteena olevia palkansaajan työssäoloehdot koskevia säännöksiä esitetään muutettavaksi niin, että palkkatuettu työ ei jatkossa lainkaan kerryttäisi työssäoloehdot. Kuitenkin pääsäännön estämättä alentuneesti työkykyisen työllistämiseksi solmittu palkkatuettu työ kerryttäisi työssäoloehdot, mutta kertyminen alkaisi vasta palkkatuetun työn ensimmäisen 10 kuukauden jälkeen. Tällöin työssäoloehdossa huomioitaisiin 75 prosenttia työssäoloehdot kerryttävistä kuukausista. Työssäoloehdon kertymisen sijasta esitetään työssäoloehdon tarkastelujaksoa pidennettäväksi. Lisäksi palkkatuettu työ voitaisiin ottaa kokonaisuudessaan huomioon täytettäessä eräitä työttömyysturvaseuraamuksia tai kerrytettäessä työmarkkinatuen odotusaikaa.

Esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi ikäsidonnoisista työttömyysturvan poikkeussäännöksistä. Palkansaajan työssäoloehdot ei kerryttäisi sellainen kuntoutus-, koulutus- tai työntekomahdollisuus, joka kunnan on velvollisuus järjestää ikää koskevat ehdot täyttävälle työttömälle työnhakijalle, jonka oikeus palkansaajan työttömyyspäivärahaan on päättymässä. Koska tällaisen velvoitteen perusteella järjestettävä palkkatukityö tai palvelu ei jatkossa voisi kerryttää työssäoloehdot, kunnan velvoitteita koskevat säännökset esitetään kokonaan kumottavaksi. Samoin esitetään kumottavaksi ne ansiopäivärahan suuruutta koskevat suojasäännökset, jotka liittyvät ikäsidonnoisiin poikkeussäännöksiin ja 58 vuotta täyttäneitä koskeva suojasäännös, jonka perusteella palkansaajan tai yrittäjän ansiopäivärahan taso ei voi alentua, jos henkilö täyttää työssäoloehdon täytettyään mainitun ikärajan.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan tehtäväksi palkansaajan työssäoloehdon pidentymiseen liittyviä muutoksia muutoksia omavastuuajan asettamiseen ja palkansaajan ansiopäivärahan perusteena olevan palkan uudelleen määrittelyyn.

2. Suomen sosiaalioikeudellisen seura ry:n lausunto

2.1. Aluksi

Työttömyysturvalaki on yksi eniten muutettuja lakeja eikä työttömyyden syistä vallitse yksimielisyyttä. Valtiovarainministeriön noudattaman taloustieteen klassisen teorian mukaan ihminen on mieluummin toimeton ja nostaa etuuksia, kuin hakeutuisi työhön. Tämän teorian mukaisesti työttömyysturvaa ja muuta sosiaaliturvaa on heikennetty 1990-luvun lamasta lähtien. Työttömiä on haluttu kannustaa työhön menoon, jolloin valtiontalouden tasapaino paranee työttömyyskorvauksista saatavilla säästöillä. Fokus muutoksissa on ollut valtiontalouden

tasapainottamisessa eikä valtiolta ole juurikaan huolehtinut siitä, miten käy leikkausten kohteena oleville ihmisille. Ruokajonot ovat kasvaneet ja perusturvaetuudet ovat jääneet alhaiselle tasolle.

Edellinen työttömyysturvaesitys, jonka eduskunta hyväksyi joulukuussa 2023, edustaa lajinsa huippua jatkuvassa leikkaussarjassa. Työttömät pantiin vastaamaan Suomen talouden tasapainosta ilman että olisi kiinnitetty huomiota työttömäksi jäävän mahdollisuuksiin selvitä. Muutosten seurauksena suuri osa pitkäaikaistyöttömistä tulee seuramme arvion mukaan elämään pitkiä aikoja peruspäivärahan tai työmarkkinatuen varassa. Ansiosidonnaiselle työttömyysturvalle on asetettiin muutoksessa niin paljon uusia ehtoja, että nykyisillä sirpaleisilla työmarkkinoilla vain harva työntekijä pystyy enää yltämään ansiopäivärahan saamiseen.

Muutokset eivät kuitenkaan riitä, vaan halutaan jatkaa leikkauksia. Seuraavassa kommentoimme uutta esitystä.

2.2. Yleistä leikkausten vaikutuksista

Pääministeri Orpon hallitusohjelma sisältää lukuisia sosiaaliturvaan sisältyviä leikkauskohteita, joista suuri osa on jo hyväksytty eduskunnassa. Esityksiä hyväksyttäessä ei otettu huomioon leikkausten yhteisvaikutuksia yksittäiseen kansalaiseen. Yhteisvaikutukset tulevat esiin vasta lakien tullessa voimaan. Leikkausten ohella sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja on korotettu.

Seuramme on tehnyt kolme kantelua Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealle etuuskien minimitason alhaisuudesta. Olemme katsoneet, että Suomi on rikkonut Euroopan sosiaalisen peruskirjan sosiaaliturvaetuuksia koskevaa 12 ja 13 artiklaa pitäessään perusturvan tasoa liian alhaisena. Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea on hyväksynyt kantelut, mutta Suomea koskevia päätöksiä (Merits 88/2012, 108/2014 ja 172/2018) ei ole implementoitu. Seuramme on useaan kertaan ollut yhteydessä ministeriöön ja ollut huolissaan päätösten toimeenpanon laiminlyönnistä, mutta mitään ei ole tapahtunut. Valitettavasti pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaiset leikkaukset vievät sosiaaliturvan kehitystä yhä kauemmaksi kansainvälisten sopimusten edellyttämästä tasosta.

2.3. Esitystä ei tule antaa eduskunnalle

Yleinen kommenttimme tästä työttömyysturvan toisesta heikennysesityksestä on, että kyseistä lakiesitystä ei tule antaa eduskunnalle lainkaan. Jo sarjan ensimmäinen vaihe on säästövaikutukseltaan muodostunut niin merkittäväksi, ettei jatkosäästöjä työttömien kustannuksella enää tarvita. Jotkin muut ryhmät kuin työttömät saivat jo alkaa vastata kansantalouden tasapainosta. Sarjan toisen vaiheen esityksen toteutus voi aiheuttaa

arvaamattoman suuria kustannuksia säästöjen sijasta. Monet työttömät voivat taloudellisessa toivottomuudessaan ajautua mielenterveysongelmiin, perheet hajoavat ja lasten huostaanottojen määrä voi lisääntyä räjähdysmäisesti. Esityksessä ei leikkausten kansalaisiin kohdistuvia vaikutuksia oteta juuri lainkaan huomioon, vaan fokus on julkisen talouden tasapainottamisessa ja viranomaisten työn määrän vähentymisessä.

2.4. Ansiopäivärahan tason alentaminen

Ansiopäivärahan porrasteiselle alentamiselle ei mielestämme ole perusteita. Ansiopäivärahan pohjana oleva peruspäiväraha säilyy indeksijäädytyksen vuoksi muuttumattomana vuoteen 2027 saakka ja inflaation kiihtyessä päivärahan taso tulee laskemaan asteittain jo indeksijäädytyksen seurauksena. Tämän päälle ei tarvita enää ansiopäivärahan laskemista työttömyyden pitkittyessä. Työttömän talouden kiristyminen ei luo yhtään uutta työpaikkaa, vaikka esityksessä niin oletetaankin. Lisäksi palvelualoilla palkkojen pienuudesta johtuen ansiopäivärahan taso ei enää paljon poikkea peruspäivärahasta ja tason laskut toteutuessaan saattaisi monet pienipalkkaiset työttömät melkein kokonaan peruspäivärahan varaan. On turhaa alentaa jo ennestään pientä toimeentuloa. Viittaamme esityksen perusteluissa kohdassa 2.1.4.1 olevaan taulukkoon ansiopäivärahan määrästä ammattiluokittain. Siitä selviää, että palvelu- ja myyntityössä olevien keskimääräinen ansiopäiväraha päivässä on 50,55 euroa bruttona ja 20 prosentin ennakonpidätys huomioiden määrä on noin 40 euroa päivässä. Kun tätä määrää alennetaan työttömyyden pitkittyessä 25 prosentilla on tuloksena 30 euroa päivässä nettona eli sama määrä kuin on peruspäiväraha tai työmarkkinatuki. On vaikea nähdä, miten tällainen alentaminen voisi lisätä työllisyyttä, vaikka esityksen perusteluissa tätä asiaa korostetaankin. Lisäksi suuri osa myyntityössä olevista tekee työtään vastentahtoisesti osa-aikaisena, johon on vaikuttanut jo hyväksytytty 300 euron suojaosan poisto. Ositetun päivärahan leikkaaminen 25 prosentilla merkitsee huomattavaa tulon alennusta jo muutenkin tiukoilla olevalle osa-aikaiselle myyjälle. Alennusta ovat ajaneet valtiovarainministeriö ja elinkeinoelämän tutkimuslaitos ”kannustusvaikutusten” nimissä, mutta miten voi osa-aikainen myyjä ”kannustautua” kokoaikatyöhön, kun suuret keskusliikkeet ilmoittavat, etteivät ne voi tarjota kokoaikatyötä.

2.5. Palkkatuettu työ ei kerrytä työssäoloehto

Tämäkin esitys on hyvin vaarallinen niiden henkilöiden kohdalla, joilla on vaikeuksia löytää työtä avoimilta työmarkkinoilta. Miksi heidät pitää sulkea pois työttömyysturvan piiristä, mitä esitys toteutuessaan merkitsee. Kun työttömyysturvan saamiseksi henkilön on tehtävä työtä avoimilla työmarkkinoilla vuoden ja saada siitä vielä tietyn suuruinen ansio, on selvää, että moni sellainen, joka tähän asti ollut palkkatuetussa työssä, on suljettu ulos työttömyysturvan piiristä. Rima asetetaan heille liian korkealle. Miksi henkilö, joka ei ole löytänyt työtä avoimilta työmarkkinoilta ja hän on sen vuoksi saanut palkkatukea, halutaan panna eriarvoiseen asemaan muiden työntekijöiden kanssa? Palkkatuetussa työssä tehdään työtä samalla tavoin kuin muissakin työpaikoissa. Esitetty jako ”normaaleihin” ja ”palkkatuettuihin” ei ole perusteltua eikä tällaisella erottelulla lisätä työllisyyttä. Tosiasia on se, että työnantajat päättävät ketä he ottavat työhön ja kuinka paljon työvoimaa palkataan. Osa työnhakijoista ”ei kelpaa” ja nyt heitä halutaan rangaista siitä, että

työnantajat eivät halua ottaa heitä palvelukseensa. Esityksen perustelut ovat hyvin ohuet ja tukeutuvat lähes pelkästään Orpon hallituksen ohjelmaan. Perustelu ei riitä siihen, että perustuslain 6 §:ään perustuvaa työntekijöiden tasapuolisuusperiaatteelle nyt esitetään merkittävää poikkeusta. Seuramme vastustaa esitystä ja katsoo sen olevan perustuslain tasapuolisuusperiaatteen vastainen. Hyväksyttävää syytä tasapuolisuusperiaatteesta poikkeamiseen ei ole esitetty.

2.6.Kunnan veloitteet ikääntyneille työntekijöille kumotaan

Myös esitystä kunnan veloitteiden purkamisesta ikääntyneitä työttömiä kohtaan ja ikääntyneitä koskevien erityissäännösten poistamisesta tukeutuu pääosin Orpon hallituksen ohjelmaan. Muita perusteluita ei juuri esitetä kun kansantalouden tasapainottaminen poistamalla ikääntyneitä koskevat suojasäännökset. Säästöjä halutaan kiinnittämättä huomiota siihen miten käy ikääntyneen työttömän. Esityksen mukaan kunnan ei enää tarvitse järjestää yli 57-vuotiaalle työttömälle työtä ja myös ehdotetaan kumottavaksi 58 vuotta täyttäneitä koskeva suojasäännös, jonka perusteella palkansaajan tai yrittäjän ansiopäivärahan taso ei voi alentua, jos henkilö täyttää työssäoloehdon täytettyään mainitun ikärajan.

Seuramme katsoo, että esitykset ovat täysin ristiriidassa tulevan TE-24 uudistuksen kanssa. Vuonna 2025 kunnat saavat hoitaakseen työnvälityksen ja silloin kunnan velvoite tarjota työtä ikääntyneelle työttömälle olisi ollut hyvä kannustin toteuttaa muutosta tehokkaasti, sopivia työmahdollisuuksia ikääntyneille etsien. Nyt tämä kannustin kunnalle ehdotetaan poistettavaksi. ”Kunnan työtaakkaa halutaan vähentää”, vaikka järjestelmä ei ole aiheuttanut juuri protesteja kuntien taholta. Kunnat ovat ymmärtäneet, että ikääntyneitä työntekijöitä pitää auttaa. Heitä ei saa jättää yksin ongelmineen. Jos muutos toteutetaan, on vaarana, että ikääntyneet työttömät työmarkkinoilla vallitsevan ikäsyrynnän vuoksi tulevat jäämään pitkäaikaistyöttömiksi aina eläkeikään saakka ja työttömyysturvan enimmäisaikojen täytyttyä, joutuvat elämään jopa 7-8 vuotta pelkän työmarkkinatuen varassa. Jos ansiosidonnainen työttömyysturva päättyy esimerkiksi 57-vuotiaana on odotus eläkeikään pitkä. Tänä aikana hän joutuu tulemaan toimeen 30 eurolla/päivä nettona. Tämä niukkuus voi johtaa vakaviin mielenterveys- ja syrjäytymisongelmiin ja seuraukset voivat tulla yhteiskunnalle kalliiksi kohoavien terveydenhuoltokustannusten muodossa. Esitys on ikäsyryvä ja heikosti perusteltu. Seuramme vastustaa esitystä.

2.7.Palkansaajan ansioturvan heikennykset

Useita ansioturvaan liittyviä palkanlaskennan turvasäännöksiä ikääntyneiden ansioturvan säilyttämiseksi halutaan kumota. Toteutuessaan muutokset huonontavat työttömien jo ennestään heikkoa toimeentuloa ja muutosten säästövaikutus, valtiontalouteen on lähes olematon. mitätön. Sen sijaan ikääntyneen työttömän talouteen muutoksilla voi olla jopa kohtalokas vaikutus. Esitystä ei ole syytä toteuttaa

3. Esityksen perusteluissa olevat virheelliset tiedot

Esityksen perusteluissa on useita kohtia, jotka ovat virheellisiä ja seuramme haluaa oikaista näitä virheitä ja vääriä uskomuksia. Otamme jäljempänä myös kantaa esitysten kansainvälisiin ulottuvuuksiin ja Suomen velvoitteisiin ihmisoikeussopimuksissa sekä esityksessä korostetusti esillä oleviin työllisyysvaikutuksiin.

3.1. Esitys on vastoin YK:n Ihmisoikeuksien julistusta

Yhdistyneet kansakunnat (YK) antoi Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistuksen vuonna 1948. Julistuksen 25 artikla, jonka myös Suomi on hyväksynyt liittyessään YK:n jäseneksi, on seuraava: ”Jokaisella on oikeus elintasoon, joka on riittävä turvaamaan hänen ja hänen perheensä terveyden ja hyvinvoinnin, ravinnon, vaatetuksen, asunnon, lääkintähuollon ja välttämättömän yhteiskunnallisen huollon osalta. Jokaisella on myös oikeus turvaan työttömyyden, sairauden, tapaturman, leskeyden tai vanhuuden sekä muun hänen tahdostaan riippumatta tapahtuneen toimeentulon menetyksen varalta”.

Tämän artiklan toteutuksessa Suomella on puutteita perusturvan liian alhaisen tason vuoksi. Joulukuussa 2023 toteutetut työttömyysturvan heikennykset, perusturvan indeksijäädytys vuoteen 2027 saakka (HE 75/2023) vp. ja tämän esityksen toteuttaminen merkitsee sitä, että Suomessa ei ole enää työttömyyden turvaan siten kuin YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa tarkoitetaan. Esityksen kohdassa 2.1.4.1 todetaan, että ansiopäivärahan saajia oli vuonna 2022 noin 262 000 edunsaajaa. Seuramme arvion mukaan jo toteutetun leikkauksen ja tämän esityksen toteuttaminen tulee merkitsemään olennaista siirtymää kohti työmarkkinatukea, Ehdot ansiopäivärahalle asetetaan niin koviksi, että tulevaisuudessa ansiopäivärahan saajia tulee olemaan korkeintaan satatuhatta. Muut joutuvat elämään työmarkkinatuella, joka on niin pieni, ettei se täytä ihmisoikeuksien julistuksessa tarkoitettua suojaa työttömyyden ajalta. Puutteita on sekä ravinnossa, vaatetuksessa että asunnossa ja lääkintähuollossa. Erityisesti osa-aikaiset palvelualan työntekijät tämä esitys yhdistettynä jo toteutettuun työttömyysturvan heikennyksiin merkitsee huomattavaa muutosta. Viittaamme esityksen kohdan 4.2.1.1. oleviin laskelmiin osa-aikaisten toimeentulon kehittymisestä esityksen toteuduttua. Kun osittainen päiväraha ei enää tue heidän toimeentuloaan ja kokoaikaisen työn saaminen on mahdotonta, ovat he taloudessaan pattitilanteessa.

3.2. Esitys rikkoo YK:n TSS-sopimusta

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (TSS-sopimus) on solmittu YK:ssa vuonna 1966. Sopimus on Suomessa hyväksytty asetuksella vuonna 1976 YK:n jäsenenä Suomi on velvollinen noudattamaan ratifioimaansa sopimusta.

Esityksessä todetaan kohdassa 12.2.3, että YK:n TSS-komitea antaa sopimuksen säännösten tulkinnoista yleiskommentteja (general comments). Komitean viimeisimmät Suomea koskevat loppupäätelmät hyväksyttiin 5.3.2021 (E/C.12/FIN/CO/7). Komitea kiinnitti päätelmissään huomiota sosiaaliturvaan (9 artikla) katsoen että vuosien 2015–2019 aikaiset etuuksien leikkaukset ja kansaneläkeindeksin jäädytykset tekivät etuuksista riittämättömiä. Komitea vaati Suomea varmistamaan jatkossa, että sosiaalietuudet pysyvät riittävinä ja että harkittaessa leikkauksia muun muassa julkisen talouden säästötoimien yhteydessä a) leikkaukset ovat väliaikaisia ja koskevat ainoastaan kriisiaikaa; b) leikkaukset ovat välttämättömiä ja oikeasuhteisia, että muiden toimintaperiaatteiden noudattaminen tai toimenpiteistä pidättäminen olisi haitallisempaa taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien kannalta; c) leikkaukset eivät vaikuta suhteettomasti muita heikommassa asemassa oleviin ja syrjäytyneisiin ryhmiin; d) leikkauksiin

liitetään muita toimia, kuten sosiaalisia tulonsiirtoja, joilla lievennetään kriisiaikoina syntyvää eriarvoisuutta; ja e) leikkauksissa säilytetään etuuden ydinosa, joka mahdollistaa edunsaajille riittävän elintason. Lisäksi komitea kehotti perehtymään yleiskommenttiin nro 19 (2007) oikeudesta sosiaaliturvaan sekä julkisen talouden säästötoimia koskevaan komitean puheenjohtajan kirjjeeseen (2012) (E/2013/22-E/C.12/2012/3, annex VI (B)).

Seuramme toteaa, että esityksessä ei ole arvioitu sitä, onko esitys sopusoinnussa YK:n TSS-komitean loppupäätelmien kanssa. Perusteluissa tuodaan esiin, että vuosina 2019-2023 perusturvan tasoa on parannettu paitsi erillisratkaisuille myös indeksikorotusten kautta. Lisäksi perusteluissa katsotaan peruspäivärahan tasoista ansiopäivärahaa saavien määrän kasvavan, ja esityksen arvioidaan myös lisäävän työmarkkinatukea saavien määrää. Seuramme katsoo, että tällainen kehitys ansioturvasta peruspäivärahaan ja työmarkkinatukeen rikkoo YK:n TSS-sopimusta ja ihmisoikeuksia.

Perusteluissa todetaan, että esityksessä ei puututa työmarkkinatuen, peruspäivärahan tai ansiopäivärahan perusosan tasoon, eikä esitystä näin ollen ole pidettävä ongelmallisena perustoimeentulon turvaa koskevan oikeuden kannalta. Seuramme katsoo, että perustoimeentulon turvaa koskevan oikeuden kannalta esitys muodostaa merkittävän ongelman. Perustelemme näkemystämme seuraavin tavoin:

YK:n TSS-sopimuksen 9 artikla kuuluu seuraavasti: ”Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden sosiaaliturvaan sosiaalivakuutus mukaanluettuna. ”

TSS-sopimuksen 11 artikla kuuluu seuraavasti: ”Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden saada itselleen ja perheelleen tyydyttävä elintaso, joka käsittää riittävän ravinnon, vaatetuksen ja sopivan asunnon, sekä oikeuden elinehtojen jatkuvaan parantamiseen. Sopimusvaltiot ryhtyvät tarpeellisiin toimenpiteisiin varmistaakseen, että tämä oikeus toteutetaan, ja ne tunnustavat tässä yhteydessä vapaaehtoisuuteen perustuvan kansainvälisen yhteistoiminnan olennaisen merkityksen.”

TSS-sopimuksen noudattamista valvoo YK:n sosiaalisten oikeuksien komitea. Suomella on ollut vaikeuksia myös tämän sopimuksen toteuttamisessa, sillä komitea on antanut Suomelle useita huomautuksia perusturvan alhaisesta tasosta. Suomen taso ei täytä sopimuksen 9 artiklan velvoitteita kohtuullisesta toimeentulosta. Viimeksi Suomi sai huomautuksen maaliskuussa 2021 TSS-komitean kommentoimissa Suomen seitsemättä määrääaikaisraporttia. Komitea kehotti Suomea parantamaan sosiaaliturvan tasoa antaen samalla ohjeita tilanteeseen, jossa sosiaaliturvaa joudutaan leikkaamaan.

YK:n TSS-komitean päätelmät eivät Suomessa ole saaneet huomiota, vaikka niissä erityisenä sopimusrikkomuksena mainitaan Sipilän hallituksen toteuttamat perusturvaetuksien indeksijäädätykset vuosina 2015–2019. YK:n kommenttien kohta e), jonka mukaan ”taloutta tasapainotettaessa tulee säilyttää perusturva, joka mahdollistaa tuensaajalle riittävän elintason”, sopii erityisen hyvin tähän esitykseen. Vuosina 2019–2023 indeksikorotukset korotettiin, mutta perusturva, mukaan lukien työmarkkinatuki, jäi edelleen liian alhaiseksi. Tämän esityksen toteuttaminen vievät kehitystä yhä kauemmaksi YK:n TSS-komitean päätelmistä ja rikkoo ihmisoikeuksia, koska oikeus riittävään toimeentuloon on jokaiselle kuuluva ihmisoikeus.

3.3. Esitys rikkoo YK:n lasten oikeuksien sopimusta

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 ja sopimus tuli kansainvälisesti voimaan 2.9.1990. Suomessa sopimus on lainsäätövoimassa vuodesta 1991 lähtien. Tämän esityksen kannalta erityisen merkityksellisiä ovat sopimuksen 3. 6. ja 26.

artiklat. Ensimmäinen niistä koskee lapsen edun ensisijaisuutta, toinen lapsen oikeutta elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen ja kolmas lapsen oikeutta sosiaaliturvaan. Sopimuksen sosiaaliturvaa koskeva 26. artikla on sanamuodoltaan seuraava:

Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden nauttia sosiaaliturvasta, mukaan luettuna sosiaalivakuutus, ja ryhtyvät välttämättömiin toimiin tämän oikeuden täydeksi toteuttamiseksi kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

Näitä etuuksia myönnettäessä olisi tarvittaessa otettava huomioon lapsen ja hänen elatuksestaan vastuussa olevien henkilöiden varallisuus ja olosuhteet, kuten myös muut lapsen esittämään tai hänen puolestaan esitettyyn hakemukseen vaikuttavat seikat.

Sopimusta valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea, joka on päätelmissään Suomelle 2.6.2023 todennut, että:

Suomen tulee välttää sellaisia sosiaali-turvan leikkauksia, jotka lisäävät lapsi-köyhyyttä ja syrjäytymistä. Sen sijaan komitean kehottaa Suomen valtiota vahvistamaan toimen-piteitä, jotka varmistavat jokaisen lapsen oikeuden riittävään elin-tasoon. Erytystä huomiota tulee kiinnittää vammaisiin, turva-paikkaa hakeviin ja ilman pysyvää oleskelu-lupaa oleviin lapsiin.

Nyt käsiteltävänä oleva esitys tulee seuramme mielestä merkitsemään merkittävää lapsiköyhyyden ja lapsiperheiden syrjäytymisen lisääntymistä. Moni perhe joutuu elämään pelkän työmarkkinatuen varassa ja tämä niukkuus heijastuu myös lasten elämään. Jääkaapissa ei ole ruokaa, mihinkään harrastuksiin ei ole varaa ja muut lapset kiusaavat lapsia, jotka eivät voi osallistua luokkaretkille vanhempien varattomuuden vuoksi. Osa-aikaisten palvelualan työntekijöiden toimeentuloa tukeva työttömyysturvan osuus heikkenee esityksessä ja osa-aikatyötä tekevä yksinhuoltaja joutuu elättämään lapsensa vain osa-aikatyöstä saamalla palkalla. Viittaamme esityksen perustelujen kohtaan 4.2.1.1 olevaan taulukkoon, jossa on kuvattu, miten ositetun päivärahan laskenta muuttuu esityksen toteuduttua syyskuussa 2024.

Yksinhuoltajan taloudellista tilannetta ovat jo pahentamassa eduskunnan joulukuussa 2023 hyväksymät työttömyysturvan, asumistuen ja toimeentulotuen heikennykset. Tämän esityksen toteuttamine on ”viimeinen niitti”. Lapsiköyhyys on jo huomattavan laajaa, 12 prosenttia kaikista lapsista ja leikkausten tultua täysimääräisesti voimaan määrä tulee lisääntymään. Seuramme katsoo, että esityksessä ei ole otettu vakavasti lapsen oikeuksien komitean Suomelle kohdistamia päätelmiä eikä ole mitään merkkejä siitä, että Orpon hallitus tulisi niitä toteuttamaan. Pienet lapsilisien korotukset, jotka on annettu leikkausten korvikkeena lapsiperheille, eivät korvaa niitä menetyksiä, joita sosiaaliturvan leikkaukset, mukaan lukien tämä esitys, lapsille aiheuttaa.

Vastustamme esitystä siksi, että se loukkaa lasten oikeuksien sopimusta ja lasten ihmisoikeuksia eikä ota huomioon lasten oikeuksien komitean Suomea koskevia päätelmiä.

3.4. Esitys vaikeuttaa Suomen mahdollisuuksia toimeenpanna EU:n sosiaalista pilaria

Suomella on sosiaaliturvaa koskevia velvoitteita myös EU:n jäsenenä. EU:ssa on hyväksytty Euroopan sosiaalisen pilarin toimintaohjelma, jonka perusteella jokaisen jäsenmaan tulee ryhtyä toimenpiteisiin köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi. Syksyllä 2022 julkaistiin sosiaali- ja terveysministeriön toimintasuunnitelma köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi Suomessa. Toimintasuunnitelman toteuttamisella Suomi saavuttaisi EU:n asettaman köyhyyden vähentämistavoitteen. Suomen osalta tämä merkitsisi noin 100 000 henkilön nostamista pois köyhyydestä. Heistä kolmasosan tulee olla lapsia.

Esityksen perustelujen tavoiteosassa katsotaan esityksen toteuttavan Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilaria koskevan toimintasuunnitelman mukaista tavoitetta työllisyysasteen nostamiseksi (Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle (SWC(2021) 46 final, koska yksi toimintasuunnitelman kolmesta tavoitteesta, joihin EU pyrkii vuoteen 2030 mennessä, on 78 prosentin työllisyysaste 20–64 vuotiaiden osalta vuoteen 2030 mennessä.

Esityksen kohdassa 4.2.1.1. sanotaan, että muutos parantaisi työnteon kannustimia. Valtiovarainministeriön arvion mukaan esityksen toteutuksen myötä työllisyys kasvaisi 12 700 henkilöllä, kun otetaan huomioon ikäsidonnaisten poikkeusten poisto kohderyhmän kokoa pienentävänä tekijänä. Tällä joukolla tulotaso paranisi heikkenemisen sijaan. Vaikutus riippuisi työllistyvän henkilön päivärahan määrästä sekä työllistymispalkasta. Valtiovarainministeriö arvioi, että ansiopäivärahalta työllistyvän henkilön käytettävissä olevat vuositulot paranevat keskimäärin noin 12 500 euroa nykyolollaan. Mikäli ansiopäiväraha on alennettu 20 tai 25 prosentilla, työllistymisen vaikutus tuloihin olisi vielä suurempi.

Vaikutukset kansantalouteen ja työllisyysvaikutukset

Esityksen kohdassa 4.2.1.1. olevassa taulukossa x on esitetty laskelmat eri muutosten työllisyysvaikutuksista. Esityksen mukaan työllisyysvaikutusarviot perustuvat empiirisestä tutkimuksesta saatuihin työttömyyden keston joustoihin työttömyysturvaetuuden bruttokorvausasteen suhteen. Työllisyysvaikutusarviot ovat suuntaa antavia, sillä erilaisten kohderyhmien reaktiot kannustimien muutoksiin voivat erota toisistaan, ja arvioiden pohjalla olevien tutkimustulosten asetelmat ovat voineet olla hyvin erilaisia kuin tässä esitetyt muutokset. Kuitenkin työllisyyden vahvistuminen vaikuttaa kansantalouden kasvupotentiaalia vahvistavasti.

Taulukko x. Arvio muutosten työllisyysvaikutuksista

Uusitalon ja Verhon vuonna 2010 tekemän tutkimuksen pohjalta valtiovarainministeriö on siis arvioinut, että esityksen muutokset lisäävät työllisyyttä seuraavasti:

Velvoitetyön lakkaaminen, 3500 uutta työllistä, b) 58-vuotiaiden suojasäännön kumoaminen 1000 uutta työllistä ja c) työssäoloehdon kertymisen lopettaminen palveluista 600 uutta työllistä.

Seuramme huomauttaa näistä valtiovarainministeriön arvioista, että ne perustuvat lähes yksinomaan Verhon ja Uusitalon vuonna 2010 tekemään tutkimukseen. Vain työssäoloehdon kertymisen lopettaminen palveluista, joka lisäisi työllisyyttä 800 hengellä, perustuu Verhon ja Uusitalon tutkimuksen ohella toiseenkin tutkimukseen (Kyyrä 2022). Yhteensä noin 18 000 hengen työllisyyden lisäyksen valtiovarainministeriö on arvioinut Uusitalon ja Verhon 13 vuotta vanhan tutkimuksen perusteella.

Tämän vuoden 2010 tutkimuksen toinen tekijä professori Roope Uusitalo on kuitenkin vuonna 2024 Suomen Kuvalehdessä (SK 3, 19.1.2024 s. 14-15) ilmestyneessä kirjoituksessaan ilmoittanut, että tämä vuoden 2010 tutkimus ei koskenut lainkaan työttömyysturvan heikennysten vaikutuksia työllisyyteen. Kysymys oli aivan muusta. Tutkimuksessa selvitettiin vuonna 2003 lakkautetun erorahan tilalle tulleen niin sanotun korotetun ansiopäivärahan vaikutuksia. Kohderyhmä ja tutkimusasetelma olivat siis erilaisia kuin nyt esitettyjen muutosten vaikutusten arvioinnissa.

Kirjoituksessaan Uusitalo toteaa mm, että sosiaali- ja terveysministeriön lokakuussa 2024 julkaiseman raportin mukaan vuonna 2024 kaavailtujen sosiaaliturvamuutosten kokonaisvaikutuksena työllisyys kasvaisi 60 000–65 000 hengellä. Hän katsoo ministeriön tarjoaman olevan harhaanjohtava, koska kyse ei ole uudistusten vaikutusten luottamusvälistä vaan pikemminkin epätarkasta piste-estimaatista. Työllisyysarvioihin liittyvä epävarmuus on kertaluokkaa suurempi, eikä luottamusväliä arvioille voi kukaan laskea.

Vuoden 2010 tutkimuksen tekijä Roope Uusitalo siis katsoo, ettei hänen tutkimuksestaan voida vetää johtopäätöksiä työttömyysturvan heikennysten työllisyysvaikutuksista. Valtiovarainministeriö on kuitenkin nojannut laskelmissaan vain tähän Uusitalon-Verhon tutkimukseen löytämättä muita tutkimuksia, jotka osoittaisivat, että työttömyysturvan olennainen heikentäminen loisi uusia työpaikkoja. Esitettyjä työttömyysturvan heikennyksiä ei siis voida perustella työllisyyden lisäämiselle, vaikka perusteluissa niin esitetään. Tutkimusnäyttöä asiasta ei ole. Työnantajat päättävät kuinka monta työntekijää he ottavat palveluksensa ja ketkä työnhakijat palkataan. Työttömällä on hyvin vähän keinoja vaikuttaa asiaan. Orpon hallitus ei ole lisäämässä työnantajille työllistämisvelvoitteita vaan päinvastoin jo olemassa olevat velvoitteet halutaan kumota, erityisesti kunnan ikääntyneen henkilön työllistämisvelvollisuus. Esitys ei toteuta Euroopan sosiaalisen pilarin toimintaohjelmaa, vaan lisää köyhyyttä ja vaikeuttaa ohjelman toteutusta Suomessa.

3.5. Esitys rikkoo Euroopan sosiaalista peruskirjaa

Esityksen perusteluissa todetaan kohdassa 12.2.2., että Euroopan sosiaalista peruskirjaa valvova sosiaalisten oikeuksien komitea on arvioinut Suomen sosiaaliturvaa ja se antoi viimeksi vuoden 2023 alussa suosituksen, jonka mukaan Suomen perustoimeentuloturvan ja vähimmäistoimeentuloa turvaavien etuuksien määrät ovat liian matalia.---- Pohjoismainen käsitys sosiaaliturvasta rahallisen tuen ja palveluiden yhdistelmänä vaikuttaa suomalaisen järjestelmän taustalla. Komitea on tarkastellut myös muiden Pohjoismaiden perusturvan riittävyttä. Myös niiden osalta ovat nousseet esille Pohjoismaisen järjestelmän erityispiirteet. Näkemys on osaltaan johtanut eriäviin näkemyksiin sosiaalisten oikeuksien komitean kanssa. Suomi arvioi vähimmäisturvan riittävyttä toisin, koska Suomessa sosiaalietuudet, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja erilaiset terveydenhuollon maksukatot muodostavat kokonaisuuden. Yksittäisen etuuden taso ei Suomen näkemyksen mukaan ole hyvä mittari tuen riittävydelle, koska Suomessa toimeentulo voi koostua esimerkiksi työmarkkinatuesta, asumistuesta ja toimeentulotuesta. Lisäksi muun muassa julkisilla terveyspalveluilla ja reseptilääkkeillä ovat omat maksukattonsa, jotka rajaavat asiakkaan terveydenhuoltokustannukset kohtuulliselle tasolle. Vuosina 2019-2023 perusturvan taso on parannettu paitsi erillisratkaisuille myös indeksikorotusten kautta. Esityksen johdosta peruspäivärahan tasoista ansiopäivärahaa saavien määrän arvioidaan kasvavan, ja esityksen arvioidaan myös lisäävän työmarkkinatukea saavien määrää. Tässä esityksessä ei kuitenkaan puututa työmarkkinatuen, peruspäivärahan tai ansiopäivärahan perusosan tasoon, eikä esitystä näin ollen ole pidettävä ongelmallisena perustoimeen tulon turvaa koskevan oikeuden kannalta.

Huomautamme, että Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea ei ole antanut suositusta, vaan on vaatinut Suomen noudattamaan ratifioimaansa sosiaalista peruskirjaa ja lopettamaan vuonna 2015 aloitetun sopimuksen rikkomisen. Komitea on useaan kertaan todennut, että Suomen perusturva ei täytä sosiaalisen peruskirjan minimivaatimuksia. Seuramme on tehnyt kolme kantelua (Complaint 88/2012, 108/2014 ja 172/2018 www.coe.int) Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealle sen vuoksi, että Suomen perusturvan taso ei vastaa sosiaalisen peruskirjan minimivelvoitteita. Sosiaalisten oikeuksien komitea on jokaisessa tapauksessa todennut Suomen rikkovan sosiaalisen peruskirjan artikloita 12 ja 13. Sosiaalivakuutusetuksien - ja avustusten

minimitaso ei vastaa peruskirjan Suomelle asettamia velvoitteita (Merits 88/2012, 108/2014 ja 172/2014 www.coe.int).

Suomi on aina vastannut komitealle, että sosiaaliturva on kokonaisuus eikä yksittäisen etuuden määrä merkitse mitään esittämättä minkäänlaista näyttöä väitteen tueksi. Nyt käsiteltävän esityksen perusteluissa todetaan peruspäivärahan ja työmarkkinatuen käytön lisääntyvän ja ansiosidonnaisen turvan vähentyvän esityksen toteutuksen seurauksena. Työmarkkinatuen tason komitea (640 euroa/kk netto vuoteen 2027 saakka) on todennut olevan merkittävästi (manifestly inadequate) liian alhainen. Tämä esitys toteutuessaan merkitsee tuhansien työttömien joutumista työmarkkinatuen varaan, lisää köyhien ja syrjäytyneiden määrää sekä merkitsee sosiaalisen peruskirjan tahallisen rikkomisen jatkamista komitean päätöksistä piittaamatta.

Viimeisimmässä päätöksessään (Merits 172/2018) (julkinen 15.2.2023) Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea arvioi kehitystä Suomessa hieman laajemmin ja totesi Suomen perusturvan tason olleen jo pitkään liian alhainen. Komitean kanta oli, että Suomen perusturvan tasoa tuli korottaa Euroopan sosiaalisen peruskirjan artiklojen 12 ja 13 edellyttämälle tasolle. Suomen välinpitämättömyys kansainvälisiä velvoitteitaan kohtaan on kuitenkin huomattu Euroopan neuvostossa ja siksi Euroopan neuvoston korkein elin, ministerineuvosto, on vuonna 2023, että Suomen tulee tule viimeistään kesäkuussa 2025 raportoida Euroopan neuvostolle, että:

”sosiaaliturvajärjestelmämme pystyy erityyppisten raha- ja luontoisuuksien yhdistelmällä takaamaan kohtuullisen elintason kaikille edunsaajille heidän yksilöllisistä olosuhteistaan (perheasema, asumistilanne jne.) riippumatta.

On vaikea nähdä, miten Suomi voi raportoida komitealle tyydyttävästi, jos nyt esillä oleva esitys toteutetaan, vaikka vastineessaan seuramme viimeksi tekemään kanteluun (172/2018) Suomi ilmoitti, että ”Suomi on sitoutunut tarkistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan täytäntöönpanoon ja arvostaa suuresti ECSR:n asiantuntevaa ohjausta.”

3.6. Esitys rikkoo eduskunnan hyväksymää voimassa olevaa lakia

Suomi ei tämän esityksen toteuttaessaan riko vain sosiaalista peruskirjaa vaan myös eduskunnan säätämää lakia. Suomi on liittynyt Euroopan neuvoston uudistettuun sosiaaliseen peruskirjaan eduskunnan säätämällä lailla. Liittymistä koskevan lain (14.6.2002/486) keskeinen sisältö kuuluu seuraavasti:

”Tämän lain mukaan Strasbourgissa 3 päivänä toukokuuta 1996 tehdyn uudistetun Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut”.

Liittymisen yhteydessä tasavallan presidentti ilmoitti Euroopan neuvostolle Suomen noudattavan peruskirjan sosiaaliturvaa ja sosiaaliavustuksia koskevia artikloja. Hyväksymiskirjan tallettamisen yhteydessä Suomi antoi Euroopan neuvostolle seuraavan ilmoituksen:

”Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan III osan A artiklan mukaan Suomi sitoutuu noudattamaan uudistetun peruskirjan seuraavia määräyksiä: 1 ja 2 artikla, 3 artiklan 1 ja 4 kohta, 4 artiklan 2, 3 ja 5 kohta, 5 ja 6 artikla, 7 artiklan 1—5, 7, 8 ja 10 kohta, 8 artiklan 2 ja 4 kohta, 9—18 artikla, 19 artiklan 1—9 ja 11—12 kohta sekä 20—31 artikla”.

Vakuutusmuotoisten perusturvaetuuksien minimitaso on määritelty sopimuksen 12 artiklassa ja sosiaaliavustusten minimietuudet 13 artiklassa. Eduskunnan hyväksymää lakia on rikottu

ensimmäisestä komitean kanteluun antamasta päätöksestä (Merits 88/2012) ja tämän esityksen toteuttamisella lain rikkominen jatkuu.

3.7. Peruspäiväraha ja työmarkkinatuki merkitsevät saajalleen köyhyyttä ja niukkuutta

Työmarkkinatuella elävien ihmisten toimeentuloa on tutkittu. Kirjassa ”Toimeentulon verkkoa kokemassa” (<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/9e9c125f-78b9-41eb-bdd3-3d2f2052894a/content>) tutkija Minna Ylikännö julkistaa artikkelissaan työmarkkinatuella elävien elinoloja koskeneen tutkimuksensa tulokset: ”Riittää, riittää, riittää, ei riittänytkään”. Tutkimuksen tulokset hätkähdyttävät. Työmarkkinatuella elävät eivät voi elää ihmisarvoista elämää, ostaa vaatteita tai lääkkeitä ja ovat kirkon diakoniatyön vakituisia asiakkaita. Kuluneiden vaatteiden tilalle ei voida ostaa uusia. Osalla työmarkkinatuen saajista on ollut jopa nälkä. Kun perusturvan taso ei riitä elämiseen monet velkaantuvat ja joutuvat jatkuvaan velkakierteeseen. Sosiaaliset kontaktit ovat olemattomat eikä terveyden- ja sairaalahoitoon hakeuduta korkeiden asiakasmaksujen vuoksi. Lisäksi ylisukupolvisen köyhyyden vuoksi työmarkkinatuella elävien lapsetkin tulevat aikanaan tarvitsemaan yhteiskunnan tukea.

3.8, Euroopan sosiaalinen peruskirja G-Artiklan ehdot sosiaaliturvan leikkauksille eivät näy esityksessä

Uudistetun sosiaalisen peruskirjan G-Artikla sisältää merkittäviä ehtoja ja rajoituksia tilanteeseen, jossa jäsenvaltio haluaa leikata sosiaaliturvaa. Sosiaaliturvan leikkaukset ovat kyllä sallittuja, mutta G-artiklan ehtojen on silloin täytyttävä. Leikkaukset eivät saa loukata peruskirjan vähimmäisstandardeja. G-artiklan mukaan ”tämän peruskirjan I osan mukaisten oikeuksien ja periaatteiden tehokas toteuttaminen edellyttää, että näihin oikeuksiin ja periaatteisiin sekä II osan mukaiseen tehokkaaseen käyttöön ei saa kohdistaa muita kuin näissä osissa määritettyjä rajoituksia, lukuun ottamatta sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi tai yleisen edun, kansallisen turvallisuuden, kansan terveyden tai moraalin suojelemiseksi.

G-artiklan edellytysten arviointia leikkausten oikeutuksena ei esityksestä näy. Esityksen perusteluissa (1.1. Tausta) viitataan pääministeri Orpon hallituksen hallitusohjelmaan ja todetaan, että viimeisen noin viidentoista vuoden aikana julkisen talouden velkasuhde on noussut huomattavasti. Huoltosuhteen heikkenemisen myötä julkisen sektorin menot ovat kasvaneet tuloja nopeammin ja julkiseen talouteen on syntynyt mittava rakenteellinen alijäämä. Ikääntymiseen liittyvät menot jatkavat kasvuaan tulevina vuosina ja vuosikymmeninä. Tämän lisäksi velan määrän kasvu yhdessä kohonneen korkotason kanssa kasvattaa valtion velanhoitomenoja merkittävästi ja lähivuosina julkista taloutta kuormittavat myös useat mittavat turvallisuuteen liittyvät hankinnat. Ilman merkittäviä toimia julkisen talouden alijäämät jäävät suuriksi ja velkasuhde jatkaa kasvuaan, heikentäen julkisen talouden kykyä turvata hyvinvointiyhteiskunnan toimintakyky mahdollisten tulevien kriisien aikana ja niiden jälkeen. Edelleen ohjelmassa todetaan, että vaikka työllisyysaste on viime vuosina noussut merkittävästi, työttömyysaste on kuitenkin edelleen korkea ja osaavasta työvoimasta on pulaa.

Edellä mainitut yleiset perustelut eivät vielä riitä G-artiklan edellytysten tarkasteluun. Suomen valtionvelka on vieläkin EU-maiden keskiarvon alapuolella ja työllisyysastekin korkea. G-artiklan mukaan a. Sosiaaliturvan minimimääriin ei saisi kohdistaa rajoituksia, lukuun ottamatta sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa

muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi tai yleisen edun, kansallisen turvallisuuden, kansan terveyden tai moraalin suojelemiseksi. Näiden kriteerien arviointia Suomen nykyiseen tilanteeseen olisi esityksessä kaivattu työttömyysturvaan nyt esitettyjen leikkausten perusteena. Yleiset viittaukset talouteen eivät ole riittäviä.

4. Loppukommentti

Loppukommenttina toistamme, että esitystä ei tule antaa eduskunnalle edellä esittämistämme syistä johtuen. Toivomme, että nämä lausunnossamme otetut näkökohdat huomioidaan työttömyysturvaesityksen jatkovalmistelussa.

Kunnioittavasti

Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry

- Socialrättsliga sällskapet i Finland rf

Hallitus

Yrjö Mattila Eila Sundman Marjatta Kaurala Tuula Sillanpää

Puheenjohtaja varapuheenjohtaja II varapuheenjohtaja sihteeri

Miia And Irmeli Virkkula

rahastonhoitaja hallituksen jäsen

Seuramme yhteyshenkilöt näissä asioissa ovat lausunnon laatineet seuran puheenjohtaja Yrjö Mattila, sähköposti yrjo.mattila@helsinki.fi, puhelin 040-7154166 ja varapuheenjohtaja Eila Sundman, sähköposti eila.sundman@gmail.com, puhelin 050-5708725

Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry

- Socialrättsliga sällskapet i Finland rf

PL 145, 00251 Helsinki 25

(<https://www.sosiaalioikeus.fi>)

Helsingissä 21.01.2024

VN/23793/2023, hanketunniste STM063:00/2023.

LAUSUNTO LUONNOKSESTA TOISESTA HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE
TYÖTTÖMYYSTURVAA KOSKEVAN LAIN MUUTTAMISESTA

1. Toinen työttömyysturvan muutosesitys

Aiemmin Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry antoi syyskuussa 2023 lausunnon Orpon hallituksen työttömyysturvaa koskevasta esityksestä. Tuolloin hallitus esitti, että työttömyysturvassa niin kutsuttu lomakorvausten jaksotus palautetaan, työttömyysturvan omavastuupäivät nostetaan viidestä seitsemään sekä työttömyysturvan suojaosat ja lapsikorotukset poistetaan. Lisäksi palkansaajan työssäoloehto esitettiin muutettavaksi siten että työttömyyspäiväraha-oikeuden kertymisen perusteeksi tulee nykyisen kalenteriviikkokohtaisen työtuntimäärän sijasta palkkatyöstä maksettu vakiintunut tulo ja työssäoloehto haluttiin pidentää nykyisestä 26 kalenteriviikosta 12 työssäolokuukauteen.

Esityksessä ehdotetuilla muutoksilla työttömyysetuusmenon tavoiteltiin vähentyvän noin 500 miljoonalla eurolla. Muutosten tavoiteltu työllisyysvaikutus oli noin 20 000 henkilöä.

Eduskunta hyväksyi esitetyt muutokset, mutta ne eivät kuitenkaan näytä riittävän Orpon hallitukselle. Nyt pyydetään lausuntoa toisesta työttömyysturvan muutosesityksestä. Siinä ehdotetaan muutettavaksi työttömyysturvalakia, sekä kumottavaksi työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain 12 luku ja julkisesta työvoima- ja yrittäjäpalvelusta annetun lain 11 luvun 1 ja 2 § ja työllisyyden edistämisen kuntakokeilusta annetun lain 13 §.

Esitetyt muutokset koskisivat ansiopäivärahan määrää, palkansaajan työssäoloehdon kertymistä sekä kuntien velvollisuutta järjestää kuntoutus-, koulutus- tai työntekomahdollisuus erälle työttömille työnhakijoille.

Ansiopäivärahan tason osalta ehdotetaan, että päivärahan määrää porrastettaisiin niin, että ansiopäiväraha alenee työttömyyden pitkittyessä. Ansiopäivärahaa alennettaisiin ensimmäisen kerran, kun työttömyyspäivärahaa on maksettu 40 työttömyyspäivältä. Toisen kerran alennus tapahtuisi, kun päivärahaa on maksettu 170 työttömyyspäivältä. Ensimmäisen alennusportaan kohdalla ansiopäiväraha alenisi 20 prosenttia ja toisella portaalla 25 prosenttia suhteessa siihen ansiopäivärahaan, joka perustuu työssäoloehdon ajalta kertyneeseen ansiopäivärahan perusteena olevaan palkkaan. Ansiopäivärahan leikkaus ei kertautuisi. Ansio-osaa tai korotettua ansio-osaa alennettaisiin niin paljon, että perus- ja ansio-osasta muodostuva ansiopäiväraha alentuisi kokonaisuudessaan edellä todetun verran. Ansiopäiväraha ei kuitenkaan voisi olla pienempi kuin peruspäiväraha tai peruspäiväraha korotettuna työllistymistä edistävien palveluiden ajalta maksettavalla korotusosalla.

Työttömyyspäivärahan perusteena olevia palkansaajan työssäoloehdot koskevia säännöksiä esitetään muutettavaksi niin, että palkkatuettu työ ei jatkossa lainkaan kerryttäisi työssäoloehdot. Kuitenkin pääsäännön estämättä alentuneesti työkykyisen työllistämiseksi solmittu palkkatuettu työ kerryttäisi työssäoloehdot, mutta kertyminen alkaisi vasta palkkatuetun työn ensimmäisen 10 kuukauden jälkeen. Tällöin työssäoloehdossa huomioitaisiin 75 prosenttia työssäoloehdot kerryttävistä kuukausista. Työssäoloehdon kertymisen sijasta esitetään työssäoloehdon tarkastelujaksoa pidennettäväksi. Lisäksi palkkatuettu työ voitaisiin ottaa kokonaisuudessaan huomioon täytettäessä eräitä työttömyysturvaseuraamuksia tai kerrytettäessä työmarkkinatuen odotusaikaa.

Esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi ikäsidonnoisista työttömyysturvan poikkeussäännöksistä. Palkansaajan työssäoloehdot ei kerryttäisi sellainen kuntoutus-, koulutus- tai työntekomahdollisuus, joka kunnan on velvollisuus järjestää ikää koskevat ehdot täyttävälle työttömälle työnhakijalle, jonka oikeus palkansaajan työttömyyspäivärahaan on päättymässä. Koska tällaisen velvoitteen perusteella järjestettävä palkkatukityö tai palvelu ei jatkossa voisi kerryttää työssäoloehdot, kunnan velvoitteita koskevat säännökset esitetään kokonaan kumottavaksi. Samoin esitetään kumottavaksi ne ansiopäivärahan suuruutta koskevat suojasäännökset, jotka liittyvät ikäsidonnoisiin poikkeussäännöksiin ja 58 vuotta täyttäneitä koskeva suojasäännös, jonka perusteella palkansaajan tai yrittäjän ansiopäivärahan taso ei voi alentua, jos henkilö täyttää työssäoloehdon täytettyään mainitun ikärajan.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan tehtäväksi palkansaajan työssäoloehdon pidentymiseen liittyviä muutoksia muutoksia omavastuuajan asettamiseen ja palkansaajan ansiopäivärahan perusteena olevan palkan uudelleen määrittelyyn.

2. Suomen sosiaalioikeudellisen seura ry:n lausunto

2.1. Aluksi

Työttömyysturvalaki on yksi eniten muutettuja lakeja eikä työttömyyden syistä vallitse yksimielisyyttä. Valtiovarainministeriön noudattaman taloustieteen klassisen teorian mukaan ihminen on mieluummin toimeton ja nostaa etuuksia, kuin hakeutuisi työhön. Tämän teorian mukaisesti työttömyysturvaa ja muuta sosiaaliturvaa on heikennetty 1990-luvun lamasta lähtien. Työttömiä on haluttu kannustaa työhön menoon, jolloin valtiontalouden tasapaino paranee työttömyyskorvauksista saatavilla säästöillä. Fokus muutoksissa on ollut valtiontalouden tasapainottamisessa eikä valtiolta ole juurikaan huolehtinut siitä, miten käy leikkausten kohteena oleville ihmisille. Ruokajonot ovat kasvaneet ja perusturvaetudet ovat jääneet alhaiselle tasolle.

Edellinen työttömyysturvaesitys, jonka eduskunta hyväksyi joulukuussa 2023, edustaa lajinsa huippua jatkuvassa leikkaussarjassa. Työttömät pantiin vastaan Suomen talouden tasapainosta ilman että olisi kiinnitetty huomiota työttömäksi jäävän mahdollisuuksiin selvittää. Muutosten seurauksena suuri osa pitkäaikaistyöttömistä tulee seuramme arvion mukaan elämään pitkiä aikoja peruspäivärahan tai työmarkkinatuen varassa. Ansiosidonnoiselle työttömyysturvalle on asetettiin muutoksessa niin paljon uusia ehtoja, että nykyisillä sirpaleisilla työmarkkinoilla vain harva työntekijä pystyy enää yltämään ansiopäivärahan saamiseen.

Muutokset eivät kuitenkaan riitä, vaan halutaan jatkaa leikkauksia. Seuraavassa kommentoimme uutta esitystä.

2.2. Yleistä leikkausten vaikutuksista

Pääministeri Orpon hallitusohjelma sisältää lukuisia sosiaaliturvaan sisältyviä leikkauskohteita, joista suuri osa on jo hyväksytty eduskunnassa. Esityksiä hyväksyttäessä ei otettu huomioon leikkausten yhteisvaikutuksia yksittäiseen kansalaiseen. Yhteisvaikutukset tulevat esiin vasta lakien tullessa voimaan. Leikkausten ohella sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja on korotettu.

Seuramme on tehnyt kolme kantelua Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealle etuuskien minimitason alhaisuudesta. Olemme katsoneet, että Suomi on rikkonut Euroopan sosiaalisen peruskirjan sosiaaliturvaetuuksia koskevaa 12 ja 13 artiklaa pitäessään perusturvan tasoa liian alhaisena. Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea on hyväksynyt kantelut, mutta Suomea koskevia päätöksiä (Merits 88/2012, 108/2014 ja 172/2018) ei ole implementoitu. Seuramme on useaan kertaan ollut yhteydessä ministeriöön ja ollut huolissaan päätösten toimeenpanon laiminlyönnistä, mutta mitään ei ole tapahtunut. Valitettavasti pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaiset leikkaukset vievät sosiaaliturvan kehitystä yhä kauemmaksi kansainvälisten sopimusten edellyttämästä tasosta.

2.3. Esitystä ei tule antaa eduskunnalle

Yleinen kommenttimme tästä työttömyysturvan toisesta heikennysesityksestä on, että kyseistä lakiesitystä ei tule antaa eduskunnalle lainkaan. Jo sarjan ensimmäinen vaihe on säästövaikutukseltaan muodostunut niin merkittäväksi, ettei jatkosäästöjä työttömien kustannuksella enää tarvita. Jotkin muut ryhmät kuin työttömät saivat jo alkaa vastata kansantalouden tasapainosta. Sarjan toisen vaiheen esityksen toteutus voi aiheuttaa arvaamattoman suuria kustannuksia säästöjen sijasta. Monet työttömät voivat taloudellisessa toivottomuudessaan ajautua mielenterveysongelmiin, perheet hajoavat ja lasten huostaanottojen määrä voi lisääntyä räjähdysmäisesti. Esityksessä ei leikkausten kansalaisiin kohdistuvia vaikutuksia oteta juuri lainkaan huomioon, vaan fokus on julkisen talouden tasapainottamisessa ja viranomaisten työn määrän vähentymisessä.

2.4. Ansiopäivärahan tason alentaminen

Ansiopäivärahan porrasteiselle alentamiselle ei mielestämme ole perusteita. Ansiopäivärahan pohjana oleva peruspäiväraha säilyy indeksijäädytyksen vuoksi muuttumattomana vuoteen 2027 saakka ja inflaation kiihtyessä päivärahan taso tulee laskemaan asteittain jo indeksijäädytyksen seurauksena. Tämän päälle ei tarvita enää ansiopäivärahan laskemista työttömyyden pitkittyessä. Työttömän talouden kiristyminen ei luo yhtään uutta työpaikkaa, vaikka esityksessä niin oletetaankin. Lisäksi palvelualoilla palkkojen pienuudesta johtuen ansiopäivärahan taso ei enää paljon poikkea peruspäivärahasta ja tason laskut toteutuessaan saattaisi monet pienipalkkaiset työttömät melkein kokonaan peruspäivärahan varaan. On turhaa alentaa jo ennestään pientä toimeentuloa. Viittaamme esityksen perusteluissa kohdassa 2.1.4.1 olevaan taulukkoon ansiopäivärahan määrästä ammattiluokittain. Siitä selviää, että palvelu- ja myyntityössä olevien keskimääräinen ansiopäiväraha päivässä on 50,55 euroa bruttona ja 20 prosentin ennakonpidätys

huomioiden määrä on noin 40 euroa päivässä. Kun tätä määrää alennetaan työttömyyden pitkittyessä 25 prosentilla on tuloksena 30 euroa päivässä nettona eli sama määrä kuin on peruspäiväraha tai työmarkkinatuki. On vaikea nähdä, miten tällainen alentaminen voisi lisätä työllisyyttä, vaikka esityksen perusteluissa tätä asiaa korostetaankin. Lisäksi suuri osa myyntityössä olevista tekee työtään vastentahtoisesti osa-aikaisena, johon on vaikuttanut jo hyväksytytty 300 euron suojaosan poisto. Ositetun päivärahan leikkaaminen 25 prosentilla merkitsee huomattavaa tulon alennusta jo muutenkin tiukoilla olevalle osa-aikaiselle myyjälle. Alennusta ovat ajaneet valtiovarainministeriö ja elinkeinoelämän tutkimuslaitos ”kannustusvaikutusten” nimissä, mutta miten voi osa-aikainen myyjä ”kannustautua” kokoaikatyöhön, kun suuret keskusliikkeet ilmoittavat, etteivät ne voi tarjota kokoaikatyötä.

2.5.Palkkatuettu työ ei kerrytä työssäoloehto

Tämäkin esitys on hyvin vaarallinen niiden henkilöiden kohdalla, joilla on vaikeuksia löytää työtä avoimilta työmarkkinoilta. Miksi heidät pitää sulkea pois työttömyysturvan piiristä, mitä esitys toteutuessaan merkitsee. Kun työttömyysturvan saamiseksi henkilön on tehtävä työtä avoimilla työmarkkinoilla vuoden ja saada siitä vielä tietyn suuruinen ansio, on selvää, että moni sellainen, joka tähän asti ollut palkkatuetussa työssä, on suljettu ulos työttömyysturvan piiristä. Rima asetetaan heille liian korkealle. Miksi henkilö, joka ei ole löytänyt työtä avoimilta työmarkkinoilta ja hän on sen vuoksi saanut palkkatukea, halutaan panna eriarvoiseen asemaan muiden työntekijöiden kanssa? Palkkatuetussa työssä tehdään työtä samalla tavoin kuin muissakin työpaikoissa. Esitetty jako ”normaaleihin” ja ”palkkatuettuihin” ei ole perusteltua eikä tällaisella erottelulla lisätä työllisyyttä. Tosiasia on se, että työnantajat päättävät ketä he ottavat työhön ja kuinka paljon työvoimaa palkataan. Osa työnhakijoista ”ei kelpaa” ja nyt heitä halutaan rangaista siitä, että työnantajat eivät halua ottaa heitä palvelukseensa. Esityksen perustelut ovat hyvin ohuet ja tukeutuvat lähes pelkästään Orpon hallituksen ohjelmaan. Perustelu ei riitä siihen, että perustuslain 6 §:ään perustuvaa työntekijöiden tasapuolisuusperiaatteelle nyt esitetään merkittävää poikkeusta. Seuramme vastustaa esitystä ja katsoo sen olevan perustuslain tasapuolisuusperiaatteen vastainen. Hyväksyttävää syytä tasapuolisuusperiaatteesta poikkeamiseen ei ole esitetty.

2.6.Kunnan velvoitteet ikääntyneille työntekijöille kumotaan

Myös esitystä kunnan velvoitteiden purkamisesta ikääntyneitä työttömiä kohtaan ja ikääntyneitä koskevien erityissäännösten poistamisesta tukeutuu pääosin Orpon hallituksen ohjelmaan. Muita perusteluja ei juuri esitetä kun kansantalouden tasapainottaminen poistamalla ikääntyneitä koskevat suojasäännökset. Säästöjä halutaan kiinnittämättä huomiota siihen miten käy ikääntyneen työttömän. Esityksen mukaan kunnan ei enää tarvitse järjestää yli 57-vuotiaalle työttömälle työtä ja myös ehdotetaan kumottavaksi 58 vuotta täyttäneitä koskeva suojasäännös, jonka perusteella palkansaajan tai yrittäjän ansiopäivärahan taso ei voi alentua, jos henkilö täyttää työssäoloehdon täytettyään mainitun ikärajan.

Seuramme katsoo, että esitykset ovat täysin ristiriidassa tulevan TE-24 uudistuksen kanssa. Vuonna 2025 kunnat saavat hoitaakseen työnvälityksen ja silloin kunnan velvoite tarjota työtä ikääntyneelle työttömälle olisi ollut hyvä kannustin toteuttaa muutosta tehokkaasti, sopivia työmahdollisuuksia ikääntyneille etsien. Nyt tämä kannustin kunnalle ehdotetaan poistettavaksi. ”Kunnan työtaakkaa halutaan vähentää”, vaikka järjestelmä ei ole aiheuttanut juuri protesteja kuntien taholta. Kunnat ovat ymmärtäneet, että ikääntyneitä työntekijöitä pitää auttaa. Heitä ei saa jättää yksin ongelmineen. Jos muutos toteutetaan, on vaarana, että ikääntyneet työttömät työmarkkinoilla vallitsevan ikäsyryjinnän vuoksi tulevat jäämään pitkäaikaistyöttömiksi aina eläkeikään saakka ja työttömyysturvan enimmäisaikojen täytyttyä, joutuvat elämään jopa 7-8 vuotta pelkän työmarkkinatuen varassa. Jos ansiosidonnainen työttömyysturva päättyy esimerkiksi 57-vuotiaana on odotus eläkeikään pitkä. Tänä aikana hän joutuu tulemaan toimeen 30 eurolla/päivä nettona. Tämä niukkuus voi johtaa vakaviin mielenterveys- ja syrjäytymisongelmiin ja seuraukset voivat tulla yhteiskunnalle kalliiksi kohoavien terveydenhuoltokustannusten muodossa. Esitys on ikäsyryjä ja heikosti perusteltu. Seuramme vastustaa esitystä.

2.7.Palkansaajan ansioturvan heikennykset

Useita ansioturvaan liittyviä palkanlaskennan turvasäännöksiä ikääntyneiden ansioturvan säilyttämiseksi halutaan kumota. Toteutuessaan muutokset huonontavat työttömien jo ennestään heikkoa toimeentuloa ja muutosten säästövaikutus, valtiontalouteen on lähes olematon. mitätön. Sen sijaan ikääntyneen työttömän talouteen muutoksilla voi olla jopa kohtalokas vaikutus. Esitystä ei ole syytä toteuttaa

3. Esityksen perusteluissa olevat virheelliset tiedot

Esityksen perusteluissa on useita kohtia, jotka ovat virheellisiä ja seuramme haluaa oikaista näitä virheitä ja vääriä uskomuksia. Otamme jäljempänä myös kantaa esitysten kansainvälisiin ulottuvuuksiin ja Suomen velvoitteisiin ihmisoikeussopimuksissa sekä esityksessä korostetusti esillä oleviin työllisyysvaikutuksiin.

3.1. Esitys on vastoin YK:n Ihmisoikeuksien julistusta

Yhdistyneet kansakunnat (YK) antoi Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistuksen vuonna 1948. Julistuksen 25 artikla, jonka myös Suomi on hyväksynyt liittyessään YK:n jäseneksi, on seuraava: ”Jokaisella on oikeus elintasoon, joka on riittävä turvaamaan hänen ja hänen perheensä terveyden ja hyvinvoinnin, ravinnon, vaatetuksen, asunnon, lääkintähuollon ja välttämättömän yhteiskunnallisen huollon osalta. Jokaisella on myös oikeus turvaan työttömyyden, sairauden, tapaturman, leskeyden tai vanhuuden sekä muun hänen tahdostaan riippumatta tapahtuneen toimeentulon menetyksen varalta”.

Tämän artiklan toteutuksessa Suomella on puutteita perusturvan liian alhaisen tason vuoksi. Joulukuussa 2023 toteutetut työttömyysturvan heikennykset, perusturvan indeksijäädytys vuoteen 2027 saakka (HE 75/2023) vp. ja tämän esityksen toteuttaminen merkitsee sitä, että Suomessa ei ole enää työttömyyden turvaan siten kuin YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa tarkoitetaan. Esityksen kohdassa 2.1.4.1 todetaan, että ansiopäivärahan saajia oli vuonna 2022 noin 262 000 edunsaajaa.

Seuramme arvion mukaan jo toteutetun leikkauksen ja tämän esityksen toteuttaminen tulee merkitsemään olennaista siirtymää kohti työmarkkinatukea, Ehdot ansiopäivärahalle asetetaan niin koviksi, että tulevaisuudessa ansiopäivärahan saajia tulee olemaan korkeintaan satatuhatta. Muut joutuvat elämään työmarkkinatuella, joka on niin pieni, ettei se täytä ihmisoikeuksien julistuksessa tarkoitettua suojaa työttömyyden ajalta. Puutteita on sekä ravinnossa, vaatetuksessa että asunnossa ja lääkintähuollossa. Erityisesti osa-aikaiset palvelualan työntekijät tämä esitys yhdistettynä jo toteutettuun työttömyysturvan heikennyksiin merkitsee huomattavaa muutosta. Viittaamme esityksen kohdan 4.2.1.1. oleviin laskelmiin osa-aikaisten toimeentulon kehittymisestä esityksen toteuduttua. Kun osittainen päiväraha ei enää tue heidän toimeentuloaan ja kokoaikaisen työn saaminen on mahdotonta, ovat he taloudessaan pattiilanteessa.

3.2. Esitys rikkoo YK:n TSS-sopimusta

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (TSS-sopimus) on solmittu YK:ssa vuonna 1966. Sopimus on Suomessa hyväksytty asetuksella vuonna 1976 YK:n jäsenenä Suomi on velvollinen noudattamaan ratifioimaansa sopimusta.

Esityksessä todetaan kohdassa 12.2.3, että YK:n TSS-komitea antaa sopimuksen säännösten tulkinnoista yleiskommentteja (general comments). Komitean viimeisimmät Suomea koskevat loppupäätelmät hyväksyttiin 5.3.2021 (E/C.12/FIN/CO/7). Komitea kiinnitti päätelmissään huomiota sosiaaliturvaan (9 artikla) katsoen että vuosien 2015–2019 aikaiset etuuksien leikkaukset ja kansaneläkeindeksin jäädytykset tekivät etuuksista riittämättömiä. Komitea vaati Suomea varmistamaan jatkossa, että sosiaalietuudet pysyvät riittävinä ja että harkittaessa leikkauksia muun muassa julkisen talouden säästötoimien yhteydessä a) leikkaukset ovat väliaikaisia ja koskevat ainoastaan kriisiaikaa; b) leikkaukset ovat välttämättömiä ja oikeasuhteisia, että muiden toimintaperiaatteiden noudattaminen tai toimenpiteistä pidättäminen olisi haitallisempaa taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien kannalta; c) leikkaukset eivät vaikuta suhteettomasti muita heikommassa asemassa oleviin ja syrjäytyneisiin ryhmiin; d) leikkauksiin liitetään muita toimia, kuten sosiaalisia tulonsiirtoja, joilla lievennetään kriisiaikoina syntyvää eriarvoisuutta; ja e) leikkauksissa säilytetään etuuden ydinosa, joka mahdollistaa edunsaajille riittävän elintason. Lisäksi komitea kehotti perehtymään yleiskommenttiin nro 19 (2007) oikeudesta sosiaaliturvaan sekä julkisen talouden säästötoimia koskevaan komitean puheenjohtajan kirjeeseen (2012) (E/2013/22-E/C.12/2012/3, annex VI (B)).

Seuramme toteaa, että esityksessä ei ole arvioitu sitä, onko esitys sopusoinnussa YK:n TSS-komitean loppupäätelmien kanssa. Perusteluissa tuodaan esiin, että vuosina 2019-2023 perusturvan tasoa on parannettu paitsi erillisratkaisuille myös indeksikorotusten kautta. Lisäksi perusteluissa katsotaan peruspäivärahan tasoista ansiopäivärahaa saavien määrän kasvavan, ja esityksen arvioidaan myös lisäävän työmarkkinatukea saavien määrää. Seuramme katsoo, että tällainen kehitys ansioturvasta peruspäivärahaan ja työmarkkinatukeen rikkoo YK:n TSS-sopimusta ja ihmisoikeuksia.

Perusteluissa todetaan, että esityksessä ei puututa työmarkkinatuen, peruspäivärahan tai ansiopäivärahan perusosan tasoon, eikä esitystä näin ollen ole pidettävä ongelmallisena perustoimeentulon turvaa koskevan oikeuden kannalta. Seuramme katsoo, että perustoimeentulon turvaa koskevan oikeuden kannalta esitys muodostaa merkittävän ongelman. Perustelemme näkemystämme seuraavin tavoin:

YK:n TSS-sopimuksen 9 artikla kuuluu seuraavasti: ”Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden sosiaaliturvaan sosiaalivakuutus mukaanluettuna. ”

TSS-sopimuksen 11 artikla kuuluu seuraavasti: ”Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden saada itselleen ja perheelleen tyydyttävä elintaso, joka käsittää riittävän ravinnon, vaatetuksen ja sopivan asunnon, sekä oikeuden elinehtojen jatkuvaan parantamiseen. Sopimusvaltiot ryhtyvät tarpeellisiin toimenpiteisiin varmistaakseen, että tämä oikeus toteutetaan, ja ne tunnustavat tässä yhteydessä vapaaehtoisuuteen perustuvan kansainvälisen yhteistoiminnan olennaisen merkityksen.”

TSS-sopimuksen noudattamista valvoo YK:n sosiaalisten oikeuksien komitea. Suomella on ollut vaikeuksia myös tämän sopimuksen toteuttamisessa, sillä komitea on antanut Suomelle useita huomautuksia perusturvan alhaisesta tasosta. Suomen taso ei täytä sopimuksen 9 artiklan velvoitteita kohtuullisesta toimeentulosta. Viimeksi Suomi sai huomautuksen maaliskuussa 2021 TSS-komitean kommentoimissa Suomen seitsemättä määrääaikaisraporttia. Komitea kehotti Suomea parantamaan sosiaaliturvan tasoa antaen samalla ohjeita tilanteeseen, jossa sosiaaliturvaa joudutaan leikkaamaan.

YK:n TSS-komitean päätelmät eivät Suomessa ole saaneet huomiota, vaikka niissä erityisenä sopimusrikkomuksena mainitaan Sipilän hallituksen toteuttamat perusturvaetuuksien indeksijäädytykset vuosina 2015–2019. YK:n kommenttien kohta e), jonka mukaan ”taloutta tasapainotettaessa tulee säilyttää perusturva, joka mahdollistaa tuensaajalle riittävän elintason”, sopii erityisen hyvin tähän esitykseen. Vuosina 2019–2023 indeksikorotukset korotettiin, mutta perusturva, mukaan lukien työmarkkinatuki, jäi edelleen liian alhaiseksi. Tämän esityksen toteuttaminen vievät kehitystä yhä kauemmaksi YK:n TSS-komitean päätelmistä ja rikkoo ihmisoikeuksia, koska oikeus riittävään toimeentuloon on jokaiselle kuuluva ihmisoikeus.

3.3. Esitys rikkoo YK:n lasten oikeuksien sopimusta

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 ja sopimus tuli kansainvälisesti voimaan 2.9.1990. Suomessa sopimus on lainsäätövoimassa ollut voimassa vuodesta 1991 lähtien. Tämän esityksen kannalta erityisen merkityksellisiä ovat sopimuksen 3. 6. ja 26. artiklat. Ensimmäinen niistä koskee lapsen edun ensisijaisuutta, toinen lapsen oikeutta elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen ja kolmas lapsen oikeutta sosiaaliturvaan. Sopimuksen sosiaaliturvaa koskeva 26. artikla on sanamuodoltaan seuraava:

Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden nauttia sosiaaliturvasta, mukaan luettuna sosiaalivakuutus, ja ryhtyvät välttämättömiin toimiin tämän oikeuden täydeksi toteuttamiseksi kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

Näitä etuuksia myönnettäessä olisi tarvittaessa otettava huomioon lapsen ja hänen elatuksestaan vastuussa olevien henkilöiden varallisuus ja olosuhteet, kuten myös muut lapsen esittämään tai hänen puolestaan esitettyyn hakemukseen vaikuttavat seikat.

Sopimusta valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea, joka on päätelmissään Suomelle 2.6.2023 todennut, että:

Suomen tulee välttää sellaisia sosiaali-turvan leikkauksia, jotka lisäävät lapsi-köyhyyttä ja syrjäytymistä. Sen sijaan komitea kehottaa Suomen valtiota vahvistamaan toimenpiteitä, jotka varmistavat jokaisen lapsen oikeuden riittävään elin-tasoon. Erytystä huomiota tulee kiinnittää vammaisiin, turva-paikkaa hakeviin ja ilman pysyvää oleskelu-lupaa oleviin lapsiin.

Nyt käsiteltävänä oleva esitys tulee seuramme mielestä merkitsemään merkittävää lapsiköyhyyden ja lapsiperheiden syrjäytymisen lisääntymistä. Moni perhe joutuu elämään pelkän työmarkkinatuen

varassa ja tämä niukkuus heijastuu myös lasten elämään. Jääkaapissa ei ole ruokaa, mihinkään harrastuksiin ei ole varaa ja muut lapset kiusaavat lapsia, jotka eivät voi osallistua luokkaretkille vanhempien varattomuuden vuoksi. Osa-aikaisten palvelualan työntekijöiden toimeentuloa tukeva työttömyysturvan osuus heikkenee esityksessä ja osa-aikatyötä tekevä yksinhuoltaja joutuu elättämään lapsensa vain osa-aikatyöstä saamalla palkalla. Viittaamme esityksen perustelujen kohtaan 4.2.1.1 olevaan taulukkoon, jossa on kuvattu, miten ositetun päivärahan laskenta muuttuu esityksen toteuduttua syyskuussa 2024.

Yksinhuoltajan taloudellista tilannetta ovat jo pahentamassa eduskunnan joulukuussa 2023 hyväksymät työttömyysturvan, asumistuen ja toimeentulotuen heikennykset. Tämän esityksen toteuttamine on ”viimeinen niitti”. Lapsiköyhyys on jo huomattavan laajaa, 12 prosenttia kaikista lapsista ja leikkausten tultua täysimääräisesti voimaan määrä tulee lisääntymään. Seuramme katsoo, että esityksessä ei ole otettu vakavasti lapsen oikeuksien komitean Suomelle kohdistamia päätelmiä eikä ole mitään merkkejä siitä, että Orpon hallitus tulisi niitä toteuttamaan. Pienet lapsilisien korotukset, jotka on annettu leikkausten korvikkeena lapsiperheille, eivät korvaa niitä menetyksiä, joita sosiaaliturvan leikkaukset, mukaan lukien tämä esitys, lapsille aiheuttaa.

Vastustamme esitystä siksi, että se loukkaa lasten oikeuksien sopimusta ja lasten ihmisoikeuksia eikä ota huomioon lasten oikeuksien komitean Suomea koskevia päätelmiä.

3.4. Esitys vaikeuttaa Suomen mahdollisuuksia toimeenpanna EU:n sosiaalista pilaria

Suomella on sosiaaliturvaa koskevia velvoitteita myös EU:n jäsenenä. EU:ssa on hyväksytty Euroopan sosiaalisen pilarin toimintaohjelma, jonka perusteella jokaisen jäsenmaan tulee ryhtyä toimenpiteisiin köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi. Syksyllä 2022 julkaistiin sosiaali- ja terveysministeriön toimintasuunnitelma köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi Suomessa. Toimintasuunnitelman toteuttamisella Suomi saavuttaisi EU:n asettaman köyhyyden vähentämistavoitteen. Suomen osalta tämä merkitsisi noin 100 000 henkilön nostamista pois köyhyydestä. Heistä kolmasosan tulee olla lapsia.

Esityksen perustelujen tavoiteosassa katsotaan esityksen toteuttavan Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilaria koskevan toimintasuunnitelman mukaista tavoitetta työllisyysasteen nostamiseksi (Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle (SWC(2021) 46 final, koska yksi toimintasuunnitelman kolmesta tavoitteesta, joihin EU pyrkii vuoteen 2030 mennessä, on 78 prosentin työllisyysaste 20–64 vuotiaiden osalta vuoteen 2030 mennessä.

Esityksen kohdassa 4.2.1.1. sanotaan, että muutos parantaisi työnteon kannustimia. Valtiovarainministeriön arvion mukaan esityksen toteutuksen myötä työllisyys kasvaisi 12 700 henkilöllä, kun otetaan huomioon ikäsidonnaisten poikkeusten poisto kohderyhmän kokoa pienentävänä tekijänä. Tällä joukolla tulotaso paranisi heikkenemisen sijaan. Vaikutus riippuisi työllistyvän henkilön päivärahan määrästä sekä työllistymispalkasta. Valtiovarainministeriö arvioi, että ansiopäivärahalta työllistyvän henkilön käytettävissä olevat vuositulot paranevat keskimäärin noin 12 500 euroa nykyolinsäädännöllä. Mikäli ansiopäiväraha on alennettu 20 tai 25 prosentilla, työllistymisen vaikutus tuloihin olisi vielä suurempi.

Vaikutukset kansantalouteen ja työllisyysvaikutukset

Esityksen kohdassa 4.2.1.1. olevassa taulukossa x on esitetty laskelmat eri muutosten työllisyysvaikutuksista. Esityksen mukaan työllisyysvaikutusarviot perustuvat empiirisestä tutkimuksesta saatuihin työttömyyden keston joustoihin työttömyysturvaetuuden

bruttokorvausasteen suhteen. Työllisyysvaikutusarviot ovat suuntaa antavia, sillä erilaisten kohderyhmien reaktiot kannustimien muutoksiin voivat erota toisistaan, ja arvioiden pohjalla olevien tutkimustulosten asetelmat ovat voineet olla hyvin erilaisia kuin tässä esitetyt muutokset. Kuitenkin työllisyyden vahvistuminen vaikuttaa kansantalouden kasvupotentiaalia vahvistavasti.

Taulukko x. Arvio muutosten työllisyysvaikutuksista

Uusitalon ja Verhon vuonna 2010 tekemän tutkimuksen pohjalta valtiovarainministeriö on siis arvioinut, että esityksen muutokset lisäävät työllisyyttä seuraavasti:

Velvoitetyön lakkaaminen, 3500 uutta työllistä, b) 58-vuotiaiden suojasäännön kumoaminen 1000 uutta työllistä ja c) työssäoloehdon kertymisen lopettaminen palveluista 600 uutta työllistä.

Seuramme huomauttaa näistä valtiovarainministeriön arvioista, että ne perustuvat lähes yksinomaan Verhon ja Uusitalon vuonna 2010 tekemään tutkimukseen. Vain työssäoloehdon kertymisen lopettaminen palveluista, joka lisäisi työllisyyttä 800 hengellä, perustuu Verhon ja Uusitalon tutkimuksen ohella toiseenkin tutkimukseen (Kyyrä 2022). Yhteensä noin 18 000 hengen työllisyyden lisäyksen valtiovarainministeriö on arvioinut Uusitalon ja Verhon 13 vuotta vanhan tutkimuksen perusteella.

Tämän vuoden 2010 tutkimuksen toinen tekijä professori Roope Uusitalo on kuitenkin vuonna 2024 Suomen Kuvalehdessä (SK 3, 19.1.2024 s. 14-15) ilmestyneessä kirjoituksessaan ilmoittanut, että tämä vuoden 2010 tutkimus ei koskenut lainkaan työttömyysturvan heikennysten vaikutuksia työllisyyteen. Kysymys oli aivan muusta. Tutkimuksessa selvitettiin vuonna 2003 lakkautetun erorahan tilalle tulleen niin sanotun korotetun ansiopäivärahan vaikutuksia. Kohderyhmä ja tutkimusasetelma olivat siis erilaisia kuin nyt esitettyjen muutosten vaikutusten arvioinnissa. Kirjoituksessaan Uusitalo toteaa mm, että sosiaali- ja terveysministeriön lokakuussa 2024 julkaiseman raportin mukaan vuonna 2024 kaavailtujen sosiaaliturvamuuutosten kokonaisvaikutuksena työllisyys kasvaisi 60 000–65 000 hengellä. Hän katsoo ministeriön tarjoaman olevan harhaanjohtava, koska kyse ei ole uudistusten vaikutusten luottamusvälistä vaan pikemminkin epätarkasta piste-estimaatista. Työllisyysarvioihin liittyvä epävarmuus on kertaluokkaa suurempi, eikä luottamusväliä arvioille voi kukaan laskea.

Vuoden 2010 tutkimuksen tekijä Roope Uusitalo siis katsoo, ettei hänen tutkimuksestaan voida vetää johtopäätöksiä työttömyysturvan heikennysten työllisyysvaikutuksista. Valtiovarainministeriö on kuitenkin nojannut laskelmissaan vain tähän Uusitalon-Verhon tutkimukseen löytämättä muita tutkimuksia, jotka osoittaisivat, että työttömyysturvan olennainen heikentäminen loisi uusia työpaikkoja. Esitettyjä työttömyysturvan heikennyksiä ei siis voida perustella työllisyyden lisäämiselle, vaikka perusteluissa niin esitetään. Tutkimusnäyttöä asiasta ei ole. Työnantajat päättävät kuinka monta työntekijää he ottavat palveluksensa ja ketkä työnhakijat palkataan. Työttömällä on hyvin vähän keinoja vaikuttaa asiaan. Orpon hallitus ei ole lisäämässä työnantajille työllistämisvelvoitteita vaan päinvastoin jo olemassa olevat velvoitteet halutaan kumota, erityisesti kunnan ikääntyneen henkilön työllistämisvelvollisuus. Esitys ei toteuta Euroopan sosiaalisen pilarin toimintaohjelmaa, vaan lisää köyhyyttä ja vaikeuttaa ohjelman toteutusta Suomessa.

3.5. Esitys rikkoo Euroopan sosiaalista peruskirjaa

Esityksen perusteluissa todetaan kohdassa 12.2.2., että Euroopan sosiaalista peruskirjaa valvova sosiaalisten oikeuksien komitea on arvioinut Suomen sosiaaliturvaa ja se antoi viimeksi vuoden 2023 alussa suosituksen, jonka mukaan Suomen perustoimeentuloturvan ja vähimmäistoimeentuloa turvaavien etuuksien määrät ovat liian matalia.---- Pohjoismainen käsitys sosiaaliturvasta rahallisen tuen ja palveluiden yhdistelmänä vaikuttaa suomalaisen järjestelmän taustalla. Komitea on tarkastellut myös muiden Pohjoismaiden perusturvan riittävyttä. Myös niiden osalta ovat nousseet esille Pohjoismaisen järjestelmän erityispiirteet. Näkemys on osaltaan johtanut eriäviin näkemyksiin sosiaalisten oikeuksien komitean kanssa. Suomi arvioi vähimmäisturvan riittävyttä toisin, koska Suomessa sosiaalietuudet, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja erilaiset terveydenhuollon maksukatot muodostavat kokonaisuuden. Yksittäisen etuuden taso ei Suomen näkemyksen mukaan ole hyvä mittari tuen riittävydelle, koska Suomessa toimeentulo voi koostua esimerkiksi työmarkkinatuesta, asumistuesta ja toimeentulotuesta. Lisäksi muun muassa julkisilla terveyspalveluilla ja reseptilääkkeillä ovat omat maksukattonsa, jotka rajaavat asiakkaan terveydenhuoltokustannukset kohtuulliselle tasolle. Vuosina 2019-2023 perusturvan tasoa on parannettu paitsi erillisratkaisuille myös indeksikorotusten kautta. Esityksen johdosta peruspäivärahan tasoista ansiopäivärahaa saavien määrän arvioidaan kasvavan, ja esityksen arvioidaan myös lisäävän työmarkkinatukea saavien määrää. Tässä esityksessä ei kuitenkaan puututa työmarkkinatuen, peruspäivärahan tai ansiopäivärahan perusosan tasoon, eikä esitystä näin ollen ole pidettävä ongelmallisena perustoimeen tulon turvaa koskevan oikeuden kannalta.

Huomautamme, että Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea ei ole antanut suositusta, vaan on vaatinut Suomen noudattamaan ratifioimaansa sosiaalista peruskirjaa ja lopettamaan vuonna 2015 aloitetun sopimuksen rikkomisen. Komitea on useaan kertaan todennut, että Suomen perusturva ei täytä sosiaalisen peruskirjan minimivaatimuksia. Seuramme on tehnyt kolme kantelua (Complaint 88/2012, 108/2014 ja 172/2018 www.coe.int) Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealle sen vuoksi, että Suomen perusturvan taso ei vastaa sosiaalisen peruskirjan minimivelvoitteita. Sosiaalisten oikeuksien komitea on jokaisessa tapauksessa todennut Suomen rikkovan sosiaalisen peruskirjan artikloita 12 ja 13. Sosiaalivakuutusetuksien -ja avustusten minimitaso ei vastaa peruskirjan Suomelle asettamia velvoitteita (Merits 88/2012, 108/2014 ja 172/2014 www.coe.int).

Suomi on aina vastannut komitealle, että sosiaaliturva on kokonaisuus eikä yksittäisen etuuden määrä merkitse mitään esittämättä minkäänlaista näyttöä väitteen tueksi. Nyt käsiteltävän esityksen perusteluissa todetaan peruspäivärahan ja työmarkkinatuen käytön lisääntyvän ja ansiosidonnaisen turvan vähentyvän esityksen toteutuksen seurauksena. Työmarkkinatuen tason komitea (640 euroa/kk netto vuoteen 2027 saakka) on todennut olevan merkittävästi (manifestly inadequate) liian alhainen. Tämä esitys toteutuessaan merkitsee tuhansien työttömien joutumista työmarkkinatuen varaan, lisää köyhien ja syrjäytyneiden määrää sekä merkitsee sosiaalisen peruskirjan tahallisen rikkomisen jatkamista komitean päätöksistä piittaamatta.

Viimeisimmässä päätöksessään (Merits 172/2018) (julkinen 15.2.2023) Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea arvioi kehitystä Suomessa hieman laajemmin ja totesi Suomen perusturvan tason olleen jo pitkään liian alhainen. Komitean kanta oli, että Suomen perusturvan tasoa tuli korottaa Euroopan sosiaalisen peruskirjan artiklojen 12 ja 13 edellyttämälle tasolle. Suomen välinpitämättömyys kansainvälisiä velvoitteitaan kohtaan on kuitenkin huomattu Euroopan neuvostossa ja siksi Euroopan neuvoston korkein elin, ministerineuvosto, on vuonna 2023, että Suomen tulee tulevaisuudessa kesäkuussa 2025 raportoida Euroopan neuvostolle, että:

”sosiaaliturvajärjestelmämme pystyy erityyppisten raha- ja luontoisetuksien yhdistelmällä takaamaan kohtuullisen elintason kaikille edunsaajille heidän yksilöllisistä olosuhteistaan (perheasema, asumistilanne jne.) riippumatta.

On vaikea nähdä, miten Suomi voi raportoida komitealle tyydyttävästi, jos nyt esillä oleva esitys toteutetaan, vaikka vastineessaan seuramme viimeksi tekemään kanteluun (172/2018) Suomi ilmoitti, että ”Suomi on sitoutunut tarkistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan täytäntöönpanoon ja arvostaa suuresti ECSR:n asiantuntevaa ohjausta.”

3.6. Esitys rikkoo eduskunnan hyväksymää voimassa olevaa lakia

Suomi ei tämän esityksen toteuttaessaan riko vain sosiaalista peruskirjaa vaan myös eduskunnan säätämää lakia. Suomi on liittynyt Euroopan neuvoston uudistettuun sosiaaliseen peruskirjaan eduskunnan säätämällä lailla . Liittymistä koskevan lain (14.6.2002/486) keskeinen sisältö kuuluu seuraavasti:

”Tämän lain mukaan Strasbourgissa 3 päivänä toukokuuta 1996 tehdyn uudistetun Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut”.

Liittymisen yhteydessä tasavallan presidentti ilmoitti Euroopan neuvostolle Suomen noudattavan peruskirjan sosiaaliturvaa ja sosiaaliavustuksia koskevia artikloja. Hyväksymiskirjan tallettamisen yhteydessä Suomi antoi Euroopan neuvostolle seuraavan ilmoituksen:

”Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan III osan A artiklan mukaan Suomi sitoutuu noudattamaan uudistetun peruskirjan seuraavia määräyksiä: 1 ja 2 artikla, 3 artiklan 1 ja 4 kohta, 4 artiklan 2, 3 ja 5 kohta, 5 ja 6 artikla, 7 artiklan 1—5, 7, 8 ja 10 kohta, 8 artiklan 2 ja 4 kohta, 9—18 artikla, 19 artiklan 1—9 ja 11—12 kohta sekä 20—31 artikla”.

Vakuutusmuotoisten perusturvaetuuksien minimitaso on määritelty sopimuksen 12 artiklassa ja sosiaaliavustusten minimietuudet 13 artiklassa. Eduskunnan hyväksymää lakia on rikottu ensimmäisestä komitean kanteluun antamasta päätöksestä (Merits 88/2012) ja tämän esityksen toteuttamisella lain rikkominen jatkuu.

3.7. Peruspäiväraha ja työmarkkinatuki merkitsevät saajalleen köyhyyttä ja niukkuutta

Työmarkkinatuella elävien ihmisten toimeentuloa on tutkittu. Kirjassa ”Toimeentulon verkkoa kokemassa” (<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/9e9c125f-78b9-41eb-bdd3-3d2f2052894a/content>) tutkija Minna Ylikännö julkistaa artikkelissaan työmarkkinatuella elävien elinoloja koskeneen tutkimuksensa tulokset: ”Riittää, riittää, riittää, ei riittänytkään”. Tutkimuksen tulokset hätkähdyttävät. Työmarkkinatuella elävät eivät voi elää ihmisarvoista elämää, ostaa vaatteita tai lääkkeitä ja ovat kirkon diakoniatyön vakituisia asiakkaita. Kuluneiden vaatteiden tilalle ei voida ostaa uusia. Osalla työmarkkinatuen saajista on ollut jopa nälkä. Kun perusturvan taso ei riitä elämiseen monet velkaantuvat ja joutuvat jatkuvaan velkakierteeseen. Sosiaaliset kontaktit ovat olemattomat eikä terveyden- ja sairaalahoitoon hakeuduta korkeiden asiakasmaksujen vuoksi. Lisäksi ylisukupolvisen köyhyyden vuoksi työmarkkinatuella elävien lapsetkin tulevat aikanaan tarvitsemaan yhteiskunnan tukea.

3.8, Euroopan sosiaalinen peruskirja G-Artiklan ehdot sosiaaliturvan leikkauksille eivät näy esityksessä

Uudistetun sosiaalisen peruskirjan G-Artikla sisältää merkittäviä ehtoja ja rajoituksia tilanteeseen, jossa jäsenvaltio haluaa leikata sosiaaliturvaa. Sosiaaliturvan leikkaukset ovat kyllä sallittuja, mutta G-artiklan ehtojen on silloin täytyttävä. Leikkaukset eivät saa loukata peruskirjan vähimmäisstandardeja. G-artiklan mukaan ”tämän peruskirjan I osan mukaisten oikeuksien ja periaatteiden tehokas toteuttaminen edellyttää, että näihin oikeuksiin ja periaatteisiin sekä II osan mukaiseen tehokkaaseen käyttöön ei saa kohdistaa muita kuin näissä osissa määritettyjä rajoituksia, lukuun ottamatta sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi tai yleisen edun, kansallisen turvallisuuden, kansan terveyden tai moraalin suojelemiseksi.

G-artiklan edellytysten arviointia leikkausten oikeutuksena ei esityksestä näy. Esityksen perusteluissa (1.1. Tausta) viitataan pääministeri Orpon hallituksen hallitusohjelmaan ja todetaan, että viimeisen noin viidentoista vuoden aikana julkisen talouden velkasuhde on noussut huomattavasti. Huoltosuhteen heikkenemisen myötä julkisen sektorin menot ovat kasvaneet tuloja nopeammin ja julkiseen talouteen on syntynyt mittava rakenteellinen alijäämä. Ikääntymiseen liittyvät menot jatkavat kasvuaan tulevina vuosina ja vuosikymmeninä. Tämän lisäksi velan määrän kasvu yhdessä kohonneen korkotason kanssa kasvattaa valtion velanhoitomenoja merkittävästi ja lähivuosina julkista taloutta kuormittavat myös useat mittavat turvallisuuteen liittyvät hankinnat. Ilman merkittäviä toimia julkisen talouden alijäämät jäävät suuriksi ja velkasuhde jatkaa kasvuaan, heikentäen julkisen talouden kykyä turvata hyvinvointiyhteiskunnan toimintakyky mahdollisten tulevien kriisien aikana ja niiden jälkeen. Edelleen ohjelmassa todetaan, että vaikka työllisyysaste on viime vuosina noussut merkittävästi, työttömyysaste on kuitenkin edelleen korkea ja osaavasta työvoimasta on pulaa.

Edellä mainitut yleiset perustelut eivät vielä riitä G-artiklan edellytysten tarkasteluun. Suomen valtionvelka on vieläkin EU-maiden keskiarvon alapuolella ja työllisyysastekin korkea. G-artiklan mukaan a. Sosiaaliturvan minimimääriin ei saisi kohdistaa rajoituksia, lukuun ottamatta sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi tai yleisen edun, kansallisen turvallisuuden, kansan terveyden tai moraalin suojelemiseksi. Näiden kriteerien arviointia Suomen nykyiseen tilanteeseen olisi esityksessä kaivattu työttömyysturvaan nyt esitettyjen leikkausten perusteena. Yleiset viittaukset talouteen eivät ole riittäviä.

4. Loppukommentti

Loppukommenttina toistamme, että esitystä ei tule antaa eduskunnalle edellä esittämistämme syistä johtuen. Toivomme, että nämä lausunnessamme otetut näkökohdat huomioidaan työttömyysturvaesityksen jatkovalmistelussa.

Kunnioitavasti

Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry
- Socialrättsliga sällskapet i Finland rf

Hallitus

Yrjö Mattila Eila Sundman Marjatta Kaurala Tuula Sillanpää
Puheenjohtaja varapuheenjohtaja II varapuheenjohtaja sihteeri

Miia And Irmeli Virkkula
rahastonhoitaja hallituksen jäsen

Seuramme yhteyshenkilöt näissä asioissa ovat lausunnon laatineet seuran puheenjohtaja Yrjö Mattila, sähköposti yrjo.mattila@helsinki.fi, puhelin 040-7154166 ja varapuheenjohtaja Eila Sundman, sähköposti eila.sundman@gmail.com, puhelin 050-5708725

Lausuttavaa palkkatuettua työtä ja työssäoloehto koskevasta ehdotuksesta?

-

Lausuttavaa työllistämismääräytteen ja siihen liittyvän sääntelyn kumoamisesta?

-

Lausuttavaa työttömyysturvaseuraamuksia koskevasta ehdotuksesta?

-

Lausuttavaa ehdotuksesta, joka koskee luopumista eräistä työssäoloehto ja ansiopäivärahan määrä koskevista ikäsidonnoista poikkeuksista?

-

Lausuttavaa vaikutuksista kotitalouksiin?

-

Lausuttavaa esityksen taloudellisista vaikutuksista (ml. vaikutukset julkiseen talouteen, työllisyyteen ja kuntiin)?

-

Lausuttavaa vaikutuksista toimeenpanijoihin (ml. vaikutukset työttömyysetuuden maksajiin ja julkisen työvoimapalvelun järjestäjään)?

-

Lausuttavaa muista vaikutuksista (ml. vaikutukset yrityksiin ja muihin työnantajiin)?

-

Lausuttavaa siitä miten muutosten vaikutuksia voitaisiin seurata ja arvioida jälkikäteen?

-

Lausuttavaa voimaantulosta ja siirtymäsäännöksestä?

-

Muuta lausuttavaa esityksestä?

-

Kohdennettu kysymys TE-toimistoille ja työllisyyden edistämisen kuntakokeilussa mukana oleville kunnille: Mikä on tilastotietoihin tai arvioon perustuva käsityksenne muutoksen taloudellisista ja muista vaikutuksista, jos palkkatuettu työ kerryttäisi kokonaisuudessaan työssäolovelvoitetta ja koulutusta vailla oleville nuorille asetettua seuraamusta?

-

Mattila Yrjö
Suomen sosiaaioikeudellinen seura ry